

Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Tanulás- és Tanításmódszertani – Tudástechnológiai Szekció

Az óvodáskorú gyermekek beszédfejlődésének vizsgálata két eltérő pedagógiai program tükrében

Konzulens:

Dr. Hegedűs Roland

Egyetemi docens

Készítette:

Kocsis Kitti

Gyógypedagógia BA

Levelező

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés.....	1
2. Az ép beszédfejlődés feltételei.....	3
3. Az anyanyelv elsajátításának folyamata	5
4. A társadalom szerepe a nyelvelsajátításban	9
4.1. Hátrányos helyzetű gyermekek.....	10
5. Atipikus beszédfejlődés.....	11
5.1. Kötelező logopédiai szűrések	11
5.2. A beszédet akadályozó tényezők	12
5.3. A nyelv, a beszéd és a hangképzés zavarai.....	12
6. Anyanyelvi nevelés az óvodában	16
7. A vizsgált óvodák pedagógiai programjának bemutatása	17
7.1. Játék Mozgás Kommunikáció óvodai program (JMK).....	17
7.2. Néphagyományőrző óvodai program.....	18
8. Kutatás bemutatása.....	20
8.1. A kutatás célja, kérdése, hipotézise	20
8.2. A kutatás módszerének, eszközének és a kutatás körülményeinek a bemutatása.....	21
8.3. Minta bemutatás.....	22
8.4. Szülők iskolai végzettségének bemutatása	24
8.5. „Beszédhibás” gyermekek előfordulási aránya	25
8.6. Kutatás korlátai	26
9. Interjú eredményeinek elemzése és bemutatása.....	27
10. SZÓL-E? vizsgálat eredményeinek elemzése bemutatása	33
10.1. SZÓL-E? eredmények bemutatása a nem hátrányos helyzetű gyermekeknél	33
10.2. Hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű és gyermekvédelmi határozattal rendelkező gyermekek SZÓL-E? eredményeinek bemutatása.....	34
10.3. SZÓL-E? eredmények bemutatása nemi felosztás alapján.....	36
10.4. Szülők véleménye a mindennapi kommunikációról és beszédfejlődésről.....	39
10.5. SZÓL-E? eredmények bemutatása a mesélés, verselés gyakorisága alapján	41
10.6. IKT eszközök alkalmazásának és SZÓL-E? eredményeknek az összefüggése.....	44
10.7. Szülők véleménye, elégedettsége az adott óvodával, óvodai programmal, óvodapedagógusokkal és logopédusokkal kapcsolatban	49
10.8. Következtetések	51

11.	Összefoglalás	53
12.	Hivatkozott irodalom.....	55
13.	Mellékletek	58

1. Bevezetés

A magzat már az anyaméhben érzékeli az anya szívdobogását, beszédét, ami miatt az édesanya beszéde bevésszódik a magzat agyába, ezért a babák születésük után megismerik az édesanyjuk, sőt családtagjaik beszédhangját is. A gyermek számára a család az első közeg ahol a beszédfejlődés alapjait elsajátíthatja. A hangok nagyon különbözőek, amik lehetnek hangosak, zavaróak, ijesztőek, és lehetnek kellemesek, harmóniát, megnyugvást árasztóak. A gyermek beszédfejlődésében meghatározó jelentőségűek az első életéveinek a benyomásai. A gyermeket már az óvodába való befogadás alkalmával megnyugtatja az óvodapedagógus kellemes dúdolása, mondókázása, mese mondása, éneke. Az óvodapedagógus mesélése, verselése, bábozása jelentős esztétikai hatással van a gyermekekre, a gyermeket motiválja, hangulatát befolyásolja, erősíti, belső feszültsége oldódik és érzelmi élete kiegyensúlyozottabbá válik. A mese, vers hallgatása során a gyermekben újabbnál újabb érzelmek keletkeznek.

A dolgozat témája két eltérő pedagógiai óvodai program szerint nevelkedő gyermekek nyelvi és beszédképességének a vizsgálata a SZÓL-E? (Szűrőeljárás az óvodai logopédiai ellátásban) alapján. Azért választottam ezt a témát, mert óvodapedagógusként az a tapasztalatom, hogy sajnos egyre kevesebb időt fordítanak a szülők gyermekük anyanyelvi fejlesztésére. A mai rohanó, elgépesedett világunkban a családok nagy része nem fektet megfelelő hangsúlyt gyermekük nyelvi fejlődésének elősegítésére és irodalmi élményekhez való juttatására. Nagyon sok gyermek bekerülve a bölcsődébe, óvodába, egyáltalán nem, vagy alig tud beszélni. Az intézményből hazaérve előnyben részesítik azt, hogy a gyermek különböző IKT (infokommunikációs és kommunikációs technológia) eszközökön történő mesénézéssel töltse az idejét. Keveset beszélgetnek gyermekükkel, nem hall a gyermek élő szóval előadott meséket, mondókákat, verseket, dalokat, ezért van még nagyobb jelentősége annak, hogy az óvodapedagógus milyen irodalmi élményekhez juttatja a gyermekeket, mennyire tudja felkelteni bennük az irodalom és az anyanyelv iránti érdeklődést és szeretetet. Ezt szem előtt tartva pedagógusként nem mindegy, hogy mit teszünk a gyermekek anyanyelvi nevelésének alkalmával.

A dolgozatom célkitűzéseként az óvodás korú gyermekek beszéd és- nyelvi képességeinek sajátosságait, illetve elmaradásait szeretném vizsgálni. A dolgozat célja annak feltárása, hogy milyen hatással van a különböző szociális háttér, az IKT (infokommunikációs és kommunikációs technológia) eszközök használata, a mindennapos

élő szóban hallott mese és a különböző óvodai program az óvodáskorú gyermekek beszédének fejlődésére. Dolgozatom megírása során választ keresek arra vonatkozóan, hogy egyes óvodai programok milyen hatással vannak a gyermekek beszédfejlődésére, illetve melyik az a program, amely jobban támogatja a gyermekek ilyen irányú fejlődését. Az óvodapedagógusokkal készített interjúk során célom megismerni az összehasonlított óvodák óvodapedagógusainak munkáját több szempont alapján, mint például milyen eszközöket, módszereket alkalmaznak a mindennapok során, mit tesznek meg a gyermekek beszédfejlesztésének érdekében, szülőkkel milyen viszonyt ápolnak. A szülőkkel kitöltött kérdőív során szeretném jobban megismerni a vizsgált gyermekek háttérét, milyen szociális közegből jönnek, milyen gyakran használják az információs és kommunikációs technológiákat, mindennapjaikban mennyire gyakori az élőszóban hallott mese. A kérdőív által célom megtudni a szülők véleményét az adott intézményről, kapcsolatukat az óvodapedagógusokkal és logopédussal, illetve mennyire elégedettek az óvodában történő beszédfejlesztéssel.

A dolgozat elméleti részében a bevezetést követően a második fejezetben, az ép beszédfejlődés feltételeit ismertetem, majd a harmadik fejezetben az anyanyelv elsajátításának folyamatát, ezen belül a nyelv és beszédfejlődés állomásait vizsgálom részletesen. A negyedik fejezetben kitérek a társadalom szerepére és fontosságára a nyelvelsajátításban. Majd az ötödik fejezetben írok az eltérő beszédfejlődésről, ezen belül vizsgálom a beszédet akadályozó tényezőket és a nyelv, beszéd, hang zavarait. A hatodik fejezetben bemutatom az óvodában történő anyanyelvi nevelést, majd a hetedik fejezetben a két vizsgált óvoda pedagógiai programját. Továbbá a vizsgálati részben a nyolcadik fejezetben felvázolom a kutatás céljait, kérdéseit és hipotéziseit, ezt követően bemutatom a kutatás módszereit és a kutatás körülményeit. A kilencedik fejezetben elemzem és mutatom be az interjú kérdéseit, eredményeit, a tizedik fejezetben pedig a vizsgált gyermekek SZÓL-E? vizsgálatának eredményeit ismertetem a szülői kérdőívvel egybekötve. A vizsgálat elemzését, bemutatását követően a szagdolgozat utolsó fejezetében bemutatom az összefoglaló eredményeket, célok megvalósítását, legfontosabb megállapításokat és következtetéseket, illetve a további kutatási irányokat.

2. Az ép beszédfejlődés feltételei

„*Veleszületett neuroanatómiai (ideglélektani) struktúrákon alapulnak továbbá azok a lelki folyamatok (észlelés, figyelem, emlékezet) és motoros (mozgásos) készségek is, amelyek megfelelő fejlettségi szintje egyben a nyelv elsajátításának is előfeltétele*” (Réger, 2002: 14). A beszéd megtanulásához és fejlődéséhez rendelkezni kell egyes feltételekkel, amik egyrészt a környezetből erednek, másrészt veleszületett adottságok, képességek (Richter, Brügge, Moohs, 1997). Nagyon fontos, hogy a beszédszervek anatómiailag épek legyenek és zavartalanul működjenek, mert ez az egyik alapfeltétele a helyes beszéd kialakulásának. Fontos megismerni a beszédszervek felépítését és a beszédben betöltött szerepüket (Montágh, Montághné, Vinczéné, 1994).

Tüdő: A mellkassal együtt biztosítja azt a levegő mennyiséget, ami a beszéd létrehozásához szükséges. A zavartalan légzési folyamathoz pedig elengedhetetlen a légzőizmok összehangolt működése (Montágh és mtsai, 1994).

Gége: Feladata, hogy a tüdőből kiáramló levegőt rezgésbe hozza, valamint ezt a rezgést a helyzetétől és a hangszalagok állásától függően módosítsa. Elsődleges feladata nem a hangadás, hanem a légcső védelme. Külső és belső izmok fogják közre a gége porcot, és szabályozzák a hangszalagok működését. A rendellenes gége és hangszalagok hibás hangképzést okozhatnak (Montágh és mtsai, 1994).

Toldalékcső: A toldalékcsővet három üreg alkotja, a garat, a szájüreg és az orrüreg, szájnyílásig húzódó terület, mely a hangszalagoktól indul (Gósy, 2004). Kettős szerepe van, egyrészt rezonátor, ami azt jelenti, hogy az alaphangot az itt keletkező felhangokkal színezve megadja a hang egyéni színezetét, másrészt a beszédhangok képzésében van szerepe. Kezdetben csak a légzéssel és a táplálkozással kapcsolatos feladatokat végezte, a hangadás és a beszéd csak másodlagos funkciója volt.

Garat: Szerepe, hogy a levegőt a száj és az orrüreg felé terelje, összekötő helyet foglal el a légző- és rezonátortér között. A szótagképzés sajátos szerveként tartják számon, biztosítja a beszéd folyamatosságát (Montágh és mtsai, 1994, Hegedűs, Manó, 2023).

Orrüreg: Rajta keresztül történik az élettani légzés, közvetlenül vesz részt a hangképzésben. Rezonátorkén fontos szerepe van a magánhangzók és a mássalhangzók képzésében (Montágh és mtsai, 1994, Hegedűs, Manó, 2023).

Szájüreg: Itt találhatóak azok a beszédszervek (ajkak, fogak, nyelv, szájpadlás, állkapocs) amelyek a hangképzés finom munkáját végzik. Fontos szerepe van a beszédhangok képzésében, amelyek itt kapják meg végleges karakterüket, valamint a

szájüreg, rezonátorként is szerepet játszik a hang képzésében. Amennyiben a beszédszervek összmunkájában egy apró hiba, rendellenesség is fellelhető, az már beszédhibát okozhat (Montágh és mtsai, 1994, Hegedűs, Manó, 2023).

„Attól függően, hogy az ajkak körkörös izmaival milyen mozgást végeztetünk egy-egy hang képzésekor, annak elérő aktivitása és helyzete módosítja a beszédhangot. Az ajkak szabályos mozgatása beszéd közben jelentős mértékben befolyásolja az érthetőséget” (Montágh és mtsai, 1994: 23).

A beszéd tanulási folyamatát a- hallás, beszédkészítetés, nyelvi minta, környezeti feltételek, motorika, észlelés, - együttes feltételeinek hatása alakítja ki. A beszédfejlődés előfeltétele a hallás, aminek hiányában lehetetlen lenne utánozni a beszédet. A hallássérült gyermekeknél (nagyothalló, siket), hiányoznak a hallás útján szerzett tapasztalatok, a beszéd, a környezeti zajok. A beszédkedv hiánya jelentősen befolyásolja a gyermek beszédfejlődését, aminek következtében nyelvi késés alakulhat ki. A beszéd környezeti hatásra alakul ki, ezért fontos a jó nyelvi mintha a beszédfejlődés során. A gyermek minél jobb mintát lát, annál pontosabban tudja elsajátítani a beszédet. A szülőknek a gyermek életkorának megfelelően kell beszélni a gyermekhez, ugyanis a jó minta elsajátításánál lényeges, hogy tisztán érthetően, artikuláltan beszéljenek gyermekükkel, ezáltal érthetőbben hat a nyelvi minta. A környezeti hatások nagy szerepet töltenek be a beszédfejlődésben, a gyermek életében fontos a szeretetteljes, biztonságos, családi élet, szülőkkel való jó kapcsolat kialakítása. A mozgás kiemelten fontos, ugyanis meghatározó szerepet tölt be a beszédfejlődés során továbbá a beszédkészség fontos feltétele az izomrendszer szervi adottsága. A szájmozgás mellett a nagy és finommozgás fejlődése is jelentős mértékben szerepet játszik a tökéletes beszéd elsajátításában. A gyermeknek a hozzá beszélő kiejtésében észlelnie kell a vizuálisan és auditívan érzékelhető különbségeket (Richter és mtsai, 1997).

3. Az anyanyelv elsajátításának folyamata

„Az anyanyelv sokféleképpen határozható meg; a pszicholingvisztikai értelmezés szerint az a gyermekkorban — elsőként vagy az első egyikeként — elsajátított kommunikációs eszköz, amely a nyelv hangzó változatának, a beszédnek a produkcióját és feldolgozását, vagyis a mások hangos közlésének észlelését és megértését jelenti” (Gósy, 2005: 241).

Ahhoz, hogy az anyanyelv elsajátításának folyamatát megismerjük, ismeretekkel kell rendelkezni a gyermek biológiai, fiziológiai, pszichés és egyéb jellemzőit valamint azok változásait illetően. Fejlődése során fokozatosan képessé válik a gyermek gondolatainak nyelvi megfogalmazására és arra, hogy az elhangzott beszédet feldolgozza (Bóna, 2017). A beszédfejlődés során a gyermek több szakaszon, állomáson megy keresztül. Minden gyermek beszéde más és más ütemben fejlődik, azonban a beszédfejlődés állomásai nem hagyhatóak ki, azokon minden gyermek keresztülmegy (Montágh, és mtsai, 1994).

Magzati kommunikáció (pre- és perinatális szakasz): Az anyaméhben a magzatot folyamatosan ingerek és interakciók érik. Az újszülött már nagyon sok olyan készséggel rendelkezik születése után, amely az anyaméhben fejlődött ki és ott is automatizálódott. A magzat az anyaméhben folyamatosan érzékeli az anya rezdüléseit, így érzékenyen reagál az anya beszédére, mozgására, felismeri az édesanya hangját és beszéde által érzelmeket képes megélni. A beszéd jellegzetességeit nemcsak passzívan képes befogadni, hanem az újszülött korban történő hangadáshoz szükséges mozgásokat is képes gyakorolni. Főként ritmikai prozódiai élményeken alapul a magzatnyelv (Tancz, 2011).

Preverbális szakasz (csecsemőkor): A születés után az első hetekben az újszülött hangadását a biológiai hangok, más néven a reflexes hangadás uralja, amelyek a gyermek aktuális fizikai és lelki állapotát tükrözik, azzal összefüggésben állnak. A hangok a gyermek későbbi beszéd hangképzésével megegyezéseket mutatnak, melyek két nagy csoportra oszthatók. Az egyik csoport a nem fiziológiai eredetű hangjelenségek, mint pl.: a tüszentés, a csuklás stb. A másik csoportba a kifejező sírás tartozik, amelyet a gyermek általában a 2. héttől hallat, amivel jelez a környezete felé. A hangadás mellett, a későbbi teljes kommunikáció kialakulásához szükséges tekintet és szemkontaktus megléte is megfigyelhető. Megjelenik a szociális mosoly, majd a gögicsélés, amely egyre hosszabbá és gyakoribbá válik. A gyermek megtapasztalja az artikulációs lehetőségeket, rájön arra,

hogyan hatni tud a környezetére például: hangadással, gesztussal, rámutatással stb. (Tancz, 2011).

A gagyogás az első állomása a beszédprodukciónak, a beszéd kialakulásában és fejlődésében meghatározó szerepe van. A 6-9 hónapos csecsemő gögicsélése már kommunikációs céllal történik, első életéve során begyakorolja azokat a mozgássorokat, amelyek a hangképző szervekhez kapcsolódnak és szükségesek ahhoz, hogy a beszédhangok létrejöjjenek (Rosta, 2015).

10-18. hónapos kor között az egyszavas kijelentések szakaszáról beszélünk, amikor megjelennek az első szókezdemények. A gögicsélés a gyermek 15 hónapos koráig tart még. A 12-16 hónapos gyermeknél a passzív beszéd időszaka figyelhető meg, majd ezt követi az első szó megjelenése. A gyermek beszédmegértését még nagymértékben segítik a külső tényezők, pl. a gesztusok, a beszédhelyzet. A gyermeknél az első jelentéssel bíró hangsorok a holofrázisok, ezek a komplex nyelvi jelenségek formájukat tekintve a felnőtt nyelv szavaihoz kapcsolhatók, funkciójukat tekintve pedig a felnőtt nyelv mondataihoz. Kétféle módon jöhetnek létre, a gyermek több-kevesebb sikerrel utánozza a környezetében hallott szavakat, valamint a környezet megerősíti a gyermekben az értelmes szóra emlékeztető hangsort. A gyermek általában könnyen kiejthető szavakat mond, amelyeket még nem ragoz. Először csak a hallott hangsor egyik részét ismétli, ami legtöbbször a szavak eleje, pl. ku-kutya, majd pedig megpróbálja a szótagszámot is utánozni. A gyermek beszédfejlődése során az általa használt gyermeknyelvi szavak helyébe, fokozatosan a felnőttek által használt változatok kerülnek. Ebben az időszakban a gyermek beszédét sokszor csak az érti, aki az adott helyzetet ismeri. Ezt nevezik szituatív beszédnek (Tancz, 2011).

Távirati beszéd és szótári robbanás (1,5-3 éves kor) Másfél-kétéves kor körül a gyermek nyelvhasználata bonyolódni és gazdagodni kezd, amely lányok esetében hamarabb megfigyelhető. Ugrásszerűen megnő az aktív és a passzív szókincs, a beszédben a főnevek vannak nagyobb számban, de nő az igék és más szófajoknak a használata is. A gyermek összeilleszti a szavakat, de még nem használ ragokat és más toldalékot. A szómondatoktól eljut a gyermek a telegrafikus beszédhez, amely nyelvtanilag még gyakran helytelen és jellemzője, hogy úgy tűnik, mintha a gyermek takarékoskodna a szavakkal, például „kap tej”- „kérek tejet”. Ez a beszéd a mondatszerű közlések előhírnöke. A gyermek beszédének fejlődése során sorban jelennek meg a toldalékok, névelők, igekötők stb. A gyermek fokozatosan képessé válik egyre bonyolultabb szerkezetű és jelentésű mondatokat megérteni és használni (Tancz, 2011). A gyermek ebben a fejlődési

szakaszban sokat foglalkozik az őt körülvevő környezettel és rákérdez azokra a dolgokra, amelyek körülveszik, gyakran teszi fel ugyanazt a kérdést többször is, ezt nevezzük Mi az? korszaknak (Richter és mtsai, 1997).

„Számos tanulmány rámutatott arra, hogy az egyéni különbségek ellenére a gyerekek 13-14 hónapos korukra 10, 17-18 hónapos korukra 50, második születésnapjukhoz érve pedig 200-300 szót tudnak. ...Passzív szókincsük – azoknak a szavaknak a köre, amelyeket megértenek – sokkal nagyobb. Például amikor tíz szót használnak, már több mint száz szót megértenek” (Cole és Cole, 2006: 308-309).

A nyelv fejlődése (3-6 éves kor között): Ebben az életkorban a gyermek nyelvhasználatában minőségi és mennyiségi fejlődés tapasztalható, mert például a telegrafikus beszéd három éves kor végére eltűnik. Az egocentrikus beszéd jellemző az óvodáskorra, ami annak végére belső beszéddé alakul át. Megjelenik a kontextusos beszéd, amelyben az információ magából a szövegből adódik, azonban a szituatív beszéd sem tűnik el, a helyzettől függően váltakozva használja ezeket a gyermek (Tancz, 2011).

A gyermeknél harmadik életéve körül megjelennek a 4-5 tagú közlések, már kezd a nyelvben szabályosságokat felfedezni. Szókincse folyamatosan bővül, gazdagodik, bonyolultabbá válnak a mondat szerkezetek, valamint képessé válik a nyelv segítségével információkat szerezni, érzéseit kifejezni, és környezetével verbális kapcsolatot kialakítani. Négy éves korban összefüggően beszél, a szófelismerése fejlődik, a nyelvi toldalékrendszert egyre pontosabban használja, és kialakul az időbeliség fogalma. (Rosta, 2015).

Három és fél, négy éves korban a gyermeknél megjelenik a második kérdező kor a „Miért?” korszak, amikor sokszor felteszi ezt a kérdést. A gyermek kíváncsi, nagyon sokat kérdez, mindent meg akar érteni és keresi a logikai összefüggéseket. Ilyenkor a gyermek kérdéseire mindig érthetően és egyszerűen kell válaszolni, és ezek a válaszok segítik a gyermeket abban, hogy az összefüggéseket megértse és új ismereteket szerezzen. (Richter és mtsai, 1997)

Öt éves korban már egyre szívesebben és egyre többet kommunikál, valamint beszédében megjelenik az összes szófaj és alaktani jelenség, fejlődik grammatikai rendszerhasználata. Iskoláskorra a gyermeknek rendelkeznie kell az olvasás, írás, számolás elsajátításához elengedhetetlen nyelvi fejlettséggel, valamint fonológiai tudatossággal. (Rosta, 2015).

„A 6 éves gyerek már kompetens nyelvhasználónak tekinthető. Ez a teljesítmény elengedhetetlen, ha a gyerek eleget akar tenni az előtte álló kognitív feladatoknak, és meg akar felelni a társadalom által támasztott igényeknek” (Cole és Cole, 2006: 302).

Fokozatos gazdagodás és bonyolódás (7 éves kortól): Ettől a szakasztól kezdődően lényeges nyelvi változások már nem történnek, de további fejlődés még megfigyelhető. A gyermek anyanyelv elsajátításának szintje megalapozza az írásbeli kommunikáció és az írott nyelv elsajátítását (Tancz, 2011).

4. A társadalom szerepe a nyelvelsajátításban

Azt mindenki tudja, hogy a gyermek életben maradásához, fejlődéséhez elengedhetetlen a felnőtt ember gondoskodása. Az már azonban kevésbé nyilvánvaló, hogy a gondolkodás és a beszéd elsajátításához is szükség van a társas környezetre, a felnőttekkel való kapcsolatra. Ahhoz, hogy teljes értékű emberi beszéd jöjjön létre, mindezek mellett az elérhető nyelvi minta is nagyon fontos. A kutatók vizsgálatokkal bizonyították, hogy az anya (vagy a gyermeket gondozó) beszéde a kisgyermek kommunikációs szintjéhez alkalmazkodik, lassítja vagy gyorsítja a gyermek nyelvi fejlődését (Réger, 2002). Basil Bernstein volt az a brit szociológus, aki elsőként a korábbi magyarázatoktól eltérően az iskolai hátrányokat a gyermekek eltérő, társadalmi szempontból különböző csoportokhoz tartozó nyelvhasználatában kereste. Angliában végzett vizsgálatokat, mely során a munkásosztályba és a középosztályba tartozó szülők gyermekeivel végzett vizsgálatokat. Bernstein arra a következtetésre jutott, hogy van két olyan változata a nyelvnek, melyek különbözőek. Elméletében két kódot dolgozott ki, a kidolgozott nyelvi kódot és a korlátozott nyelvi kódot (Réger, 2002).

„Az emberek kisebb-nagyobb közösségekben élnek. Nyelvközösségen olyan közösséget értünk, amelynek tagjai legalább egy közös nyelvet beszélnek, és sokkal gyakrabban érintkeznek a közösség többi tagjával. Ismerik azt a közös értékrendszert, amely a közösségben a viselkedés társadalmi alapját jelenti. A normák természetesen a nyelvi viselkedést is szabályozzák. Így tehát csak az kommunikálhat a nyelvközösség egyenértékű tagjaként, aki ismeri ezeket a normákat, a közösségben szokásos kommunikációs mintákat, és mindig ezeknek megfelelően tudja kifejezni gondolatait, befolyásolni mások viselkedését” (Kenesei, 2011: 166).

Az ép fejlődésű gyermek nem tanulna meg soha beszélni, ha nem venné körül beszélő környezet és nem biztosítanák számára a beszédfejlődés feltételeit. Amilyen formában beszél a gyermek közvetlen környezete, a beszédet olyan formában veszi át tőlük (Montágh és mtsai, 1994). A szülők a családban beszédükkel, viselkedésükkel mintaként szolgálnak a gyermek számára, lehetőségük van arra, hogy tudatos tevékenységekkel segítsék elő gyermekük beszédfejlődését (Richter és mtsai, 1997). Az, hogy a gyermek és a környezete között milyen a beszédkapcsolat, nagymértékben függ az adott társadalom szerveződésétől, beszédbeli szokásaitól, hiedelmeitől attól, hogy milyen alapvető értékekkel rendelkeznek, valamint befolyásolja számos egyéb tényező is. Egy-egy társadalomban különbözőképpen alakul a nyelvhez vezető út, a nyelv elsajátításának a

módja, módosulhat a tanulás természetes sorrendje. A gyermek számára az otthon elsajátított nyelvhasználati módok társadalmi előnnyé és hátránnyá is válhatnak, segíthetik vagy akadályozhatják beilleszkedését, alkalmazkodását a társadalom intézményeibe (Réger, 2002).

4.1. Hátrányos helyzetű gyermekek

Magyarországon a hátrányos helyzetet és a halmozottan hátrányos helyzetet a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény szabályozza. Hátrányos helyzetűnek számít az a gyermek, akinek szülei alacsony jövedelemmel és plusz egy hátránynövelő tényezővel rendelkeznek, ami lehet alacsony szülői iskolázottság vagy szülői munkanélküliség vagy elégtelen lakhatási körülmény. Halmozottan hátrányos helyzetűnek számít az a gyermek, akinek szülei alacsony jövedelemmel és plusz két hátránynövelő tényezővel rendelkeznek. A nevelésbe vett gyermekek is halmozottan hátrányos helyzetűnek számítanak (Hegedűs, 2020).

A szülők alacsony jövedelmével, iskolai végzettségével, munkanélküliségével legtöbb esetben együtt jár a szegénység. Ezenél a családoknál a gyermekek felé nem elvárás a magasabb iskolai végzettség, sok esetben csak a nyolc általánost végzik el. A hátrányos helyzetű gyermekek legtöbb esetben nem tudnak ebből a hátrányból kitörni, képességeiket -hátrányukból adódóan- nem tudják megfelelően kamatoztatni vagy a társadalomban elvárt értékekhez, erkölcsi normákhoz nem tudnak alkalmazkodni (Hegedűs, 2020).

A hátrányos helyzetű gyermekeknél kiemelten fontos a szülők bizalmi kapcsolatának kialakítása, a pozitív szülő-pedagógus kapcsolat, ugyanis a szülők akkor lesznek együttműködőek, ha érzik, hogy szeretik és elfogadják gyermeküket. A hátrányos helyzetű gyermekeknél a pedagógusokra sok esetben több feladat hárul, ugyanis a hátrányos helyzetű gyermekek számára nehezebb a beilleszkedés a szabályokhoz való alkalmazkodás az óvodai szokásrendszer elfogadása (Hegedűs, 2020).

A gyermekek 3 éves koruktól óvodakötelesek Magyarországon, így már elég korán megkezdődik a hátrányaiknak leküzdése az óvodáztatás által (Hegedűs, 2019). A hátrányos helyzetű gyermekek óvodai nevelése jó hatással van a társadalmi beilleszkedésre, kognitív fejlődésre, a szabályok elfogadására és betartására (Hegedűs, 2020).

5. Atipikus beszédfejlődés

5.1. Kötelező logopédiai szűrések

A gyermekeknek a nagy többsége anyanyelvét értő és használó beszélővé válik, amit minden probléma nélkül el tud sajátítani. „Az anyanyelv elsajátítása azonban nem minden esetben problémamentes, a nyelvi kommunikációs képesség elmaradásának a legkülönbözőbb organikus, funkcionális, pszichés és környezeti okai lehetnek” (Rosta, 2015: 122). Előfordul, hogy a gyermek általános fejlődése megfelel az életkori sajátosságainak, ilyenkor nehezebben lehet felismerni a nyelvi fejlődés elmaradását. A gyermek nyelvi elmaradásának felismerése a védőnő és gyermekorvos feladata lenne, azonban az a tapasztalat, hogy a család vagy a környezet fedezi fel hamarabb, hogy probléma van (Rosta, 2015).

Hazánkban jelenleg a gyermekek nyelvi fejlettségének szűrése több lépcsőben történik. A gyermek kétéves korában a védőnő végzi a státuszfelmérés alkalmával. A gyermek óvodába lépését követően a pedagógiai szakszolgálat logopédusai által történik a beszédfejlettség vizsgálata (Rosta, 2018). A logopédus a gyermek pszichés, biológiai és szociokulturális háttérét figyelembe véve megfigyelésen alapuló módszerek alkalmazása mellett szakmai protokoll szerint jár el. Óvodáskorban az év eleji és év végi szűrővizsgálatok, illetve kontrollvizsgálatok elengedhetetlenek a logopédiai munka során. A logopédusok, amennyiben szükségesnek tartják, év közben is végeznek nyomon követő vizsgálatokat. A 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet 25§ (3) alapján a 3 éves kori logopédiai szűrésre a nyelvi fejlettség (receptív és expresszív nyelv) vizsgálatára a KOFA 3. tesztet használják, illetve az 5 éves korú gyermekek beszéd- és nyelvi elmaradásainak és az írott nyelvi zavarok kockázatának kimutatására a SZÓL-E? vizsgálóeljárást alkalmazzák. Továbbá sérülés specifikusan felvehetőek a gyermekek nyelvi-és beszédfejlődési zavarainak megállapítására a következő logopédiai vizsgálatokat: nyelvi késés vizsgálata, DPT, GMP, PPL, Token, Meixner stb.

A logopédiai ellátás során a szűrések és vizsgálatok kötelezőek, az ellátásban való részvétel a gyermek életkorától független, bármikor megkezdhető, ha a logopédiai vizsgálat úgy határozza meg. A terápia megvalósulhat egyéni vagy kiscsoportos formában, legfeljebb 45 perc lehet, illetve a logopédus meghatározhatja a gyermek életkorát és akadályát figyelembe véve (Bakosné, Lengyelne, Palicz, 2021).

5.2. A beszédet akadályozó tényezők

Vannak olyan tényezők, amelyek akadályozzák a normális beszédfejlődést. A beszéd- és nyelvfejlődési zavarok kialakulásának kétféle oka lehet, egyrésztől kiválthatják környezeti, másrészt pedig belső okok (Kocsisné és Túriné, 2013).

Környezeti ok lehet, ha a gyermeket nem veszi körül anyanyelvileg gazdag, beszélő környezet, így a beszédfejlődés lassú lesz, elhúzódik. Az ilyen környezetnek oka lehet, hogy a gyermeket gondozó személy elhanyagolja a gyermek gondozását, nevelését. Előfordulhat az is, hogy rossz beszédpélda van a gyermek előtt, például az őt gondozó személy hallássérült, vagy hiányzik a gyermeket körülvevő kortárs csoport. A gyermek sok időt tölt televízió nézéssel, esetleg állami gondozásban van (Kocsisné és Túriné, 2013).

Belső (individuális) okok: *„Érzékszervi károsodások, központi idegrendszer károsodása (akusztikus agnózia (bemeneti zavar), értelmi fogyatékos, apraxia (kimeneti zavar), motorikus zavarok, perifériás beszédszervek rendellenességei, familiáris beszédgyengeség, pszichés zavarok, autizmus spektrum zavar, nyelvi, grammatikai zavarok, specifikus – nem járulékos, elsődleges – beszédfejlődési zavar”* (Kocsisné és Túriné, 2013, o.n.).

5.3. A nyelv, a beszéd és a hangképzés zavarai

A gyermek nyelvi fejlődésben történő lemaradása lehet enyhébb vagy súlyosabb mértékű. A gyermek életkora szerint a beszéd- és nyelvi zavarok megjelenési formái eltérőek, és a tünetek sokfélék lehetnek. Kisgyermekkorban az érintett képességterületek szerint a diagnosztikai kategóriák a beszédzavarok és a nyelvi késés. Óvodáskorban ezek kiegészülnek a beszédfolyamatossági, artikulációs, beszédmozgás és nyelvi zavarok kategóriáival (Rosta, 2018).

Vannak olyan gyermekek, akik fejlődésük során mindenféle erőfeszítés nélkül sajátítják el anyanyelvüket, és vannak olyan gyermekek is, akik már fejlődésük kezdetétől fogva akadályokba ütköznek, elmaradást mutatnak. A nyelvi késésnek több változata lehet, megkérdhet a beszéd indulásának kezdete, eltérhet a fejlődés sebessége (lassabb fejlődés) és a fejlődés minősége (Fehérné és mtsai, 2018). A nyelvi késés hátterében különböző okok állhatnak, ennek következtében a tipikus nyelvi szintet nem minden gyermeknek sikerül elérni. Egyes gyermekek felzárkóznak korcsoportjukhoz, azonban nem minden

gyermeknek sikerül iskolakezdesre eljutnia a megfelelo nyelvi szintre (Fehérné és mtsai, 2018).

A nyelvi zavar sok esetben genetikai vagy más fejlödési, szenzoros zavar mellett is megjelenhet, például Down-szindróma, autizmus, hallássérülés, magzati alkohol szindróma, ezekben az esetekben másodlagos a nyelvi zavar (Fehérné és mtsai, 2018). „*Létezik azonban a gyermekek egy csoportja, akiknél specifikusan jelenik meg a nyelvi zavar anélkül, hogy ezt a deficitet neurológiai, szenzoros, kognitív vagy társas-érzelmi problémák magyarázhatnák; ezt a zavart specifikus nyelvi zavarnak (SNYZ), angol rövidítéssel SLI-nak („specific language impairment”) nevezzük*” (Fehérné és mtsai, 2018: 4). Annak ellenére, hogy ezek a gyermekek ép érzékszervekkel, értelmi képességgel rendelkeznek és nem figyelhetők meg pszichiátriai vagy szociális zavarok, illetve neurológiai sérülésük sincs, mégsem tudják anyanyelvüket tipikusan fejlődő minőségben és tempóban elsajátítani (Fehérné és mtsai, 2018). A nyelvfejlödési zavarral küzdő gyermekek az első szavakat egy-két évvel később mondják ki. Ezeknek a gyermekeknek a kifejező beszéde diszgrammatikus, leginkább tömondatokban beszélnek, a toldalékhasználatuk nem megfelelo, valamint a szókincsük lassú bővülést mutat. Nehezen tudják a szavakat hallás után feldolgozni és emlékezetükben tartani. A nyelvfejlödési zavar diagnosztizálása nehéz, mert sokszor nem tűnik fel, hogy a gyermeknek nehézségei vannak (Rosta, 2018).

Artikulációs zavarnak nevezzük, amikor a gyermek a beszédhangokat torzítva vagy rosszul ejti ki. A legkönnyebben diagnosztizálható és a leggyakrabban előforduló zavar, melynek oka lehet motoros, szenzoros és szenzomotoros artikulációs zavar. Amennyiben a gyermeket segítő környezet veszik körül, akkor ez a zavar spontán módon megszűnik. A három és hét éves kor körüli gyermek artikulációs zavarának lehetnek organikus vagy funkcionális okai (Rosta, 2018).

A beszédfolyamatoság zavaraihoz a dadogás és a hadarás tartozik. A gyermek beszédfejlődése során előfordul, hogy a folyamatos beszéde szaggatott lesz, ezt nevezzük dadogásnak, két-három éves korú gyermeknél ez a beszédfejlődés természetes jelensége. Az élettani dadogást mutató gyermeknek gyorsabbak a gondolatai a beszédszervek motorikus ügyességénél. Közlései során néha nem találja a megfelelo szavakat, szótag-, szó- és mondatrészeket ismételi, elnyújtja a kezdőbetűket, esetleg a beszéd során szünetet tart. Az élettani dadogás megjelenése során fontos, hogy a gyermek beszédkedvét fenntartsák, a fellépő zavart ne erősítsék (Richter és mtsai, 1997). Előfordulnak súlyosabb esetek, amikor görcsös megakadások szakítják meg a gyermek folyamatos beszédét, a

beszéd szaggatottá válik, ritmusa szétesik (Rosta, 2018). *„A tüneteket megfigyelve megkülönböztetjük a klónusos és a tónusos dadogást: a klónusos dadogáskor a gyermek ismétli a szavak kezdő hangját vagy szótagját, míg a tónusos dadogó gyermek nem tudja elkezdni a szót, a hangképzés időtartama megnő, a test görcsössé, merevvé válik. Gyakran előfordul e két típus kombinációja, vagyis a beszédhelyzettől függően vagy az egyik, vagy a másik jelenség jelentkezik”* (Rosta, 2018: 96).

A hadaró gyermek beszédére jellemző, hogy gyors a beszédtempója, kapkodó a beszéde, a légzése egyenetlen. Elnyeli a hangokat, szótagokat, nincs ideje a beszéd tagolására, hangsúlyozására. Beszéd közben a gyermek gyakran nyugtalan, szinte levegőt is alig vesz, olyan gyorsan beszél. A beszédtempója a megszokott környezetében gyorsabb, míg idegen környezetben lassúbbá válik. Gyakran szórakozottnak tűnik a gyermek viselkedése, nem tud a beszélgetőpartnerére figyelni, ha válaszolnia kell valamilyen kérdésre, akkor a válaszai nem mindig pontosak (Rosta, 2018).

Hangképzési zavarokon belül diszfóniáról, azaz rekedtségről beszélhetünk, amikor például az óvodáskorban a hang rekedtessé, fátyolossá válik. Okai lehetnek szervi problémából, vagy túlerőltetett hangképzésből eredőek, például a gyermek túlkiabálja társait. Az ilyen gyermekek hangszíne eltér az átlagosan megszokott hangszintől, hangereje csökken, nyakizmai feszültté válnak (Rosta, 2018).

Nazalitásnak nevezik a beszéd élettani orrhangzós színezetét. Három nazális mássalhangzóról beszélhetünk a magyarban, ez az m, n és az ny hang, azonban enyhe nazalitás más hangzóknál is megjelenhet. Rinofónia akkor jön létre, amikor az orrhangzósság tartósan csökken vagy fokozódik. Zárt orrhangzós beszéd során csökken a fiziológias nazális rezonancia, ezt az orrban vagy az orrgaratban lévő akadály okozza, melynek két formája ismeretes, a funkcionális és az organikus. Nyílt orrhangzós beszéd esetén beszélhetünk veleszületett, szerzett, organikus eredetű vagy funkcionális eredetű orrhangzósságról (Hirschberg, 2011).

„Szájpad-elégtelenség esetén mindazon funkciók károsodhatnak, amelyek létrejöttében a szájpad részt vesz: a szopás, a nyelés, a beszéd és a dobűri ventilláció (és így a hallás) zavara jöhet létre. A tünetek mindenekelőtt a beszéd területén figyelhetők meg” (Hirschberg, 2011: 22). Az ajak- és szájpad hasadékkal küzdő gyermekek különféle negatív nyelvtanulási körülményeknek vannak kitéve, amelyek kóros orr-, szájüregi rendellenességeket vagy fonológiai-fonetikai rendellenességeket válthatnak ki és tarthatnak fenn (Neumann és Kröllken, 2010). Kevert típusú orrhangzós beszédnél a nyílt és zárt

orrhangzós beszéd egy időben áll fenn, váltakozó orrhangzós beszédnél pedig a beszéd során, a kettő váltakozása figyelhető meg (Rosta, 2018).

„A hazai szakirodalomban legjellemzőbb meghatározás szerint a diszlexia gyűjtőfogalom, az egyes részképességek (például a percepció, szenzoros integráció, munkamemória, lateralitás, dominancia, nyelvi képességek...) olyan zavara, amely változatos összetételben ugyanahhoz a problémához, azaz súlyos olvasási zavarhoz vezet” (Gyarmathy, 2007:3). A diszgráfiához és a diszkalkuliához is ezek a részképességbeli zavarok ugyanúgy vezethetnek (Gyarmathy, 2007, Piros és Séra, 2017).

A diszlexia általános iskola 2. 3. osztályában válik nyilvánvalóvá, ugyanis az 1. osztály és a 2. osztály elején az olvasás és az írás tanulásánál a nehézségek még általánosak a betűtanulásban. A diszlexia veszélyeztetettség már óvodáskorban is feltárható egyes tesztekkel, például Diszlexia előrejelző gyors teszt, SZÓL-E? szűrőeljárás stb.. A nyelvi késés, korábban fennállt élettani dadogás, szegényes, differenciálatlan szókinés, verbális emlékezet gyengeség, elhúzódó gyermeknyelvi sajátosságok mind diszlexia veszélyeztetettséget jelezhetnek (Montágh és mtsai, 1994, Dékány és Mohai, 2012).

„A gyermekkori afázia olyan kommunikációs/nyelvi zavar, amely a beszédfejlődés befejeződése után lép fel az agy meghatározott területeinek körülírt károsodása miatt. Dysarthria esetén az agyi károsodás, annak helye és jellege miatt nem nyelvi zavart okoz, hanem a beszéd prozódiai elemei, az artikuláció sérülnek” (Gósy és mtsai, 2004: 16).

Az írott és beszélt nyelvre egyaránt kiterjedhet a kommunikációs zavar, a tünet együttes jellegétől függően beszélhetünk globális, motoros és szenzoros afáziáról. Tünete lehet a beszédmegértés zavara, a fluencia zavara, anómia, agrammatizmus, parafázia, perszeveráció, olvasás-, írás-, számolás zavar (Gósy és mtsai, 2004). A gyermeknél, ha felállították a részletes diagnózist megkezdődhet a logopédiai terápiája. A terápia attól függ, hogy milyen nyelv- és beszédzavara van a gyermeknek és az milyen mértékű.

6. Anyanyelvi nevelés az óvodában

„Az anyanyelvi nevelés valamennyi tevékenységi forma keretében megvalósítandó feladat. Az anyanyelv fejlesztése és a kommunikáció különböző formáinak alakítása – beszélő környezettel, helyes mintaadással és szabályközvetítéssel – az óvodai nevelőtevékenység egészében jelen van. Az anyanyelv ismeretére, megbecsülésére, szeretetére nevelés közben a gyermek természetes beszéd- és kommunikációs kedvének fenntartására, ösztönzésére, a gyermek meghallgatására, a gyermeki kérdések támogatására és a válaszok igénylésére szükséges figyelmet fordítani” (ONOAP, 2012: 5).

Az óvodai anyanyelvi nevelés feladata a gyermek beszédkedvének fenntartása, a gyermek közléseinek meghallgatása, az intellektuális érzelmek és képességek alakítása. Képesé kell tenni a gyermekeket, hogy pontosan ki tudják szóban fejezni a gondolataikat, érzelmeiket, és közben tudjanak a beszélgető partnerükhöz és az adott szituációhoz alkalmazkodni. Fontos, hogy a gyermekek fel tudják dolgozni a hozzájuk érkező információkat, és megértsék azokat. Iskola kezdés előtt a gyermekek anyanyelvi fejlesztése egy jelentős feladat, mert csak a megfelelő anyanyelvi fejlettség birtokában tudja a gyermek elsajátítani az olvasást, írást és más tantárgyak tanulását. Az életkori beszédhibák kialakulásának a megelőzése, felismerése szintén feladata az óvodának, amely során elengedhetetlen a szakemberekkel való együttműködés (Dankóné, 1994).

Az óvodában a mindennapos mesélés, verselés, mondókázás hozzájárul a gyermekek anyanyelvi neveléséhez, érzelmi biztonságuk és lelki egészségük megteremtéséhez. Az óvodapedagógusok a gyermekek életkori sajátosságait figyelembe véve válogatnak a magyar gyermekköltészet, mondavilág, a népmese, a klasszikus és a kortárs irodalmi művek alkotásaiból. A mese elősegíti a gyermekek értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlesztését, valamint segíti szemléletmódjának és világképének alakítását, visszaigazolást és feloldást ad a gyermek szorongásaira, mindehhez a bábozás és dramatizálás eszközei is rendelkezésre állnak. A gyermek a mesehallgatás során egy belső képi világot jelenít meg, amely az élményfeldolgozás egyik fontos eleme (ONOAP, 2012).

7. A vizsgált óvodák pedagógiai programjának bemutatása

A dolgozatom további részében azt szeretném bemutatni, hogy milyen hatással van a különböző szociális háttér és két különböző óvodai program az óvodáskorú gyermekek beszédének fejlődésére. A két intézmény az Óvodai nevelés országos alapprogramjára épülve készítette el pedagógiai programját. Az egyik óvoda a Játék- Mozgás- Kommunikáció (JMK), a másik óvoda a Néphagyományörző pedagógiai program egyes sajátos elemeit alapul véve végzi pedagógiai munkáját. Munkájuk során mindkét óvodában betartják az óvodáskorú gyermekek anyanyelvi nevelésére vonatkozó módszertani útmutatót, és aszerint végzik nevelő- oktató- fejlesztő munkájukat. A továbbiakban azt mutatom be, hogy a vizsgált két óvodában, milyen lehetőséget biztosítanak a gyermekek anyanyelvi és beszédfejlesztésére.

7.1. Játék Mozgás Kommunikáció óvodai program (JMK)

„A program alapkonceptiójának megfelelően a gyermek fő tevékenységformái: a játék: a gyermek szabad, élményszerű, kötetlen játékeletének a biztosítása, a mozgás: a széleskörű, gazdagon szervezett mozgáslehetőség felkínálása, a kommunikáció: a beszédképesség fejlesztése, szókincs bővítése, az anyanyelvi kultúra megalapozása” (A óvoda pedagógiai programja, 2021:25).

Ezek a tevékenységformák a legfontosabb eszközei az óvodai nevelésüknek. A három tevékenységformán kívül két komplex nevelési terület köré szervezik az óvodás gyermekek mindennapi tevékenységeit, melyek a környezet megismerésére nevelés és a komplex esztétikai nevelés. Az anyanyelvi fejlesztés és nevelés az óvodai mindennapok egészében jelen van, mert a heti rend szerint, a hét négy napján verselés és mesélés tevékenységet szerveznek a gyermekeknek. Hetente egy alkalommal kommunikációs képességfejlesztést tartanak, amely az adott helyzettől és témától függően, egész gyermekcsoportra, kiscsoportra, vagy négyszemköztire szervezve történik. A kommunikációs képességfejlesztés alkalmával beszédtechnikát fejlesztő anyanyelvi játékokat, a kifejező beszéd eszközeit gyakorló játékokat, beszédértést fokozó gyakorlatokat stb. terveznek. Ezeken a gyermekcsoportban tervezett tevékenységeken kívül, a zene speciális játszószoza nyújt még lehetőséget a gyermekek beszédének tervszerűen történő fejlesztésére. A program egyik sajátos jellemzője a speciális

játszószobák, a zene, a torna és kézműves szoba működése (JMK Pedagógiai Program, 2021).

„A speciális zeneszoba működésének célja: A gyermekek kommunikációs képességének, szocializációjának, fantáziájának, ritmusérzékének, testséma képességének fejlesztése, érzelmi és esztétikai nevelés” (Pereszlényi 1998: 24).

Általában az aktuális évszak és ünnep adja a zeneszobai tevékenység keretét, ami során énekelnek, verselnek, mesélnek, dalos játékokat, mozgásos improvizációkat, szimulációs játékokat játszanak és drámapedagógiai elemeket gyakorolnak, valamint lehetőség van bábozásra, ritmushangszerek alkalmazására. A gyermekek ötleteikkel, improvizációikkal színesítik, módosítják a tervezett tevékenységeket. A csoportokban tanultakat újra játszhatják, fantáziájuk szerint bővíthetik és alakíthatják. A tevékenységek során céljuk, hogy a gyermekek felszabadultan, közlékenyen és nyitottan játszanak. A visszahúzódóbb gyermekek a játszószobai légkörben könnyebben feloldódnak, megnyílnak és fejlődik társas kapcsolatuk.

A gyermekcsoportokban a beszédfejlődés elősegítésére többféle gyakorlási lehetőséget biztosítanak, mint például spontán kommunikációs helyzetek és szituációk során a gyermekek szabadon kommunikálnak (JMK Pedagógiai Program, 2021).

7.2. Néphagyományőrző óvodai program

„A program kiemelt nevelési célja a környezet tisztelete, védelme és a néphagyományok, népszokások ápolása” (B óvoda pedagógiai programja, 2022: 7).

Az óvoda programjában fontosnak tartják a természeti és társadalmi környezetnek a védelmét és a tiszteletét. A szülőföld és a haza szeretetére nevelnek. Őrzik és bemutatják a gyermekeknek azokat a hagyományokat, amelyek a múltban jelen voltak a településen élő emberek életében. Igyekeznek a múlt értékeit, mondókáikat, játékaikat, népszokásaikat és hagyományaikat a jövő nemzedékének átörökíteni. Kiemelt figyelmet fordítanak a hátrányos és halmozottan hátrányos gyermekek fejlesztésére, aminek érdekében integrált programot és „esélyteremtő óvoda” programot is működtetnek. Az óvodapedagógusok heti egy alkalommal verselés, mesélés tevékenységet szerveznek a gyermekeknek, ami során is a néphagyomány-ápolást helyezik előtérbe, amelyhez a népköltészeti alkotásokból és saját helyi gyűjtésből választanak anyagot. Itt nagy szerep jut a mindennapi élet hagyományaihoz, szokásaihoz, az ünnepekhez stb. kapcsolódó alkotásoknak. A népi színjátás, a dramatikus népi játékok eszközeivel is igyekeznek a gyermekek

tevékenységeit gazdagítani. A heti egy tervezett tevékenységen túl, a mindennapok egészében, egyéb tevékenységek valamint spontán szituációkban történik a gyermekek beszédének fejlesztése, és a kommunikációs helyzetek különböző formáinak alakítása (*B óvoda pedagógiai programja*, 2022).

Véleményem szerint a JMK óvodai programmal működő óvoda, a heti négy verselés, mesélés tevékenységgel, a heti egy tervezett kommunikációs képességfejlesztéssel, valamint a zene speciális játszószoza működtetésével, sokkal szélesebb körű lehetőséget ad és jobban támogatja a gyermekek anyanyelvi és kommunikációs képességeinek a fejlesztését, mint a Néphagyományőrző óvodai programmal működő óvoda a heti egy verselés, mesélés tevékenységével.

8. Kutatás bemutatása

8.1. A kutatás célja, kérdése, hipotézise

A dolgozat célja feltárni, hogy mi jellemző a két különböző óvodai programmal működő óvodára, illetve, hogy ezek milyen hatással vannak a gyermekek beszédfejlődésére.

A dolgozatban *A* óvodának nevezem a Játék Mozgás Kommunikáció-óvodai programmal működő óvodát és *B* óvodának a Néphagyományőrző óvodai programmal működő óvodát.

A dolgozat során az alábbi konkrét kutatási kérdésekre keresem a választ:

1. A két óvodai program hogyan támogatja a gyermekek beszédfejlődését?
2. A két óvoda pedagógusai hogyan támogatják a gyermekek beszédfejlődését?
3. A szülők mennyire elégedettek az óvodában történő beszédfejlesztéssel?
4. A gyermekek mennyi időt töltenek az IKT eszközök használatával?
5. A szülők mesélnek/olvasnak-e gyermeküknek mesét?

A dolgozat hipotézisei a szakirodalmi rész alapján:

1. A Játék Mozgás Kommunikáció óvodai programmal működő óvoda pedagógusai nagyobb hangsúlyt fektetnek a beszéd fejlesztésére.
2. A Játék Mozgás Kommunikáció óvodai programmal működő óvoda gyermekei jobb eredményeket érnek el a SZÓL-E? vizsgálat során.
3. Azok a gyermekek, akiknek mindennap mesélnek/verselnek jobban teljesítenek a SZÓL-E? vizsgálat során.
4. Azok a gyermekek, akik élő szóban hallanak mesét, jobban teljesítenek a SZÓL-E? vizsgálat során, mint azok a gyermekek, akik három vagy annál több órát töltenek az IKT eszközök használatával.

8.2. A kutatás módszerének, eszközének és a kutatás körülményeinek a bemutatása

A dolgozat vizsgálati részében, empirikus feltáró jellegű kutatásban háromféle módszert használtam. Egyrészt félig strukturált interjúkat készítettem, melyekben kitértem az óvodapedagógusok munkájára, az alkalmazandó módszerekre, az óvodai program nyújtotta lehetőségekre és arra, hogy csoportjukban a mindennapi tevékenységeken túl hogyan támogatják a gyermekek beszédfejlődését, mit tesznek meg annak érdekében, hogy a gyermekek anyanyelvi nevelése hatékonyabb legyen.

A gyermekek szüleinél háttérkutatást végeztem, melynél célom volt a gyermekek otthoni szokásait feltárni, illetve megtudni, hogy a szülők milyen módon támogatják gyermekük beszédfejlődését, és hogy mennyire elégedettek az óvodával, óvodai programmal, óvodapedagógusokkal és a logopédussal.

A gyermekek nyelvi – és beszéd- képességeinek a vizsgálatára a SZÓL-E? szűrőeljárást alkalmaztam, ami során mindkét óvodában 20-20 5;5-6;0 éves gyermeket vizsgáltam meg. A vizsgálat során célom a gyermekek beszéd és nyelvi képességének pontos és megbízható felmérése.

A kutatásban félig strukturált interjút készítettem az óvodákban vizsgált gyermekek óvodapedagógusaival, mindkét óvodában 8-8 óvodapedagógust kérdeztem meg, aminek minimum időtartalma 30 perc volt. Az interjút előre egyeztetett időpontban vettem fel, nyugodt körülményeket biztosítva egy fejlesztőszobában. Az időpont egyeztetésnél tájékoztattam a résztvevőket az interjú témájával kapcsolatban, az interjút hangrögzítővel rögzítettem, ami átlagosan fél órát vett igénybe. Az interjú alatt az óvodapedagógusok bátran elmondhatták véleményüket, tapasztalataikat, gondolataikat, azonban egy kérdéssor (Melléklet 1.) mentén haladtunk, amely alapján került sor a beszélgetésre. Az óvodapedagógusokkal beleegyező nyilatkozatot töltöttem ki, amelyben hozzájárultak az interjú felvételéhez (Melléklet 4.).

Az interjú felvételnél a gyermekek beszédfejlesztésére koncentráltunk az adott intézményben, kitértünk a gyermekek anyanyelvi nevelésére, irodalmi élmények nyújtására, módszerekre, a „Verselés, mesélés dramatizálás bábozás” tevékenységen túli beszédfejlesztés további lehetőségeire, illetve arra, hogy véleményük szerint a szülők mennyire támogatják gyermekük beszédfejlesztését, kérnek-e az óvodapedagógusoktól tanácsot.

A gyermekek háttérkutatásával és a szülők beleegyező nyilatkozatával (Melléklet 3.) kapcsolatban az óvodapedagógusok segítségét kértem, akik minden szülővel aláíraták és

kitöltették a kérdőívet. A kérdőív egy rövid bevezetővel indult, melyben informáltam a szülőket a vizsgálat céljáról. A kérdőív kitért a szülők életkorára, iskolai végzettségére, gyermekek szociális hátterére, illetve arra, hogy a szülők mennyire támogatják gyermekük beszédfejlődését, mennyire tartják fontosnak a beszédfejlesztést, szoktak-e gyermeküknek mesét olvasni, verset mondani és ezt milyen gyakran teszik meg. Továbbá kutattam azt is, hogy milyen IKT eszközöket használnak a gyermekek és ezeken mennyi ideig néznek mesét. A kérdőívben több kérdés irányult a szülők elégedettségére az óvodában folyó beszédfejlesztés hatékonyságával, az óvodai programmal, logopédiai fejlesztéssel, óvodapedagógusokkal és logopédusokkal kapcsolatban. A kérdőív kérdések a 2. számú mellékletben találhatók.

A gyermekek vizsgálatára a SZÓL-E? szűrőeljárás óvodáskori logopédiai ellátáshoz tesztet használtam. A vizsgálatot mind a két óvodában egy fejlesztő szobában vettem fel, nyugodt, barátságos légkört teremtve. A visszahúzódóbb gyermekeknél a vizsgálat során a gyermek egyik óvodapedagógusa is jelen volt. A vizsgálat alkalmával a gyermek nyelvi fejlettségéről és olvasás-írástanulási készségeket mérő feladatokban mutatott teljesítményéről kaptam eredményeket.

8.3. Minta bemutatás

A kutatás során két eltérő óvoda programját és 5;6-6;0 éves korú gyermekeit vizsgáltam és hasonlítottam össze. A dolgozatban *A* óvodának nevezem a Játék Mozgás Kommunikáció-óvodai programmal működő óvodát és *B* óvodának a Néphagyományőrző óvodai programmal működő óvodát.

Az interjúban megkérdezett óvodapedagógusok átlagéletkora 51 év, a legfiatalabb 45 éves, a legidősebb 58 (Táblázat 1). Iskolai végzettségüket nézve mindenki rendelkezik főiskolai diplomával, szakmai tapasztalatukat tekintve átlagosan 28 éve vannak a pályán, a legtöbben több 10 éve óvodapedagógusként tevékenykednek. A csoportösszetétel megoszlik a két intézményben, az *A* óvodában minden csoport vegyes csoport, kis-középső-nagy, egy csoport kis-középső, a *B* óvodát tekintve vannak homogén csoportok és vannak heterogén csoportok is. Az *A* óvodában 1 SNI-s gyermek és csoportonként 5-6 fő hátrányos helyzetű gyermek van, a *B* óvodában 4 SNI-s gyermek és a csoportok felét hátrányos helyzetű gyermekek teszik ki. Az *A* óvoda JMK- Játék Mozgás Kommunikáció, a *B* óvoda Néphagyományőrző pedagógiai programmal működik, a két külön program fényében az óvodák eltérően támogatják a gyermekek beszédfejlesztését.

1. Táblázat: Az interjúban résztvevő vizsgálati személyek jellemzői

Alanyok	Életkor	Iskolai végzettség	Szakmai tapasztalat	Csoportösszetétel	Interjúból idézett rövidítés
A óvped. 1	53	főiskola	35	Vegyes: 22 fő, 6 hátrányos	A óvped. 1
A óvped. 2	50	főiskola	22	Vegyes: 22 fő 6 hátrányos	A óvped. 2
A óvped. 3	46	főiskola	25	Vegyes: 22 fő, 1 SNI, 5 hátrányos	A óvped. 3
A óvped. 4	52	főiskola	31	Vegyes: 22 fő, 1 SNI, 5 hátrányos	A óvped. 4
A óvped. 5	53	főiskola	30	Vegyes: 25 fő 6 hátrányos	A óvped. 5
A óvped. 6	53	főiskola	35	Vegyes: 25 fő 6 hátrányos	A óvped. 6
A óvped. 7	45	főiskola	22	Vegyes: 21 fő, 5 hátrányos	A óvped. 7
A óvped. 8	47	főiskola	29	Vegyes: 21 fő 5 hátrányos	A óvped. 8
B óvped. 1	51	főiskola	19	Kiscsoport: 25 fő 14 hátrányos	B óvped. 1
B óvped. 2	49	főiskola	31	Kiscsoport: 25 fő 14 hátrányos	B óvped. 2
B óvped. 3	50	főiskola	22	Vegyes: 23 fő, 1 SNI, 10 hátrányos	B óvped. 3
B óvped. 4	58	főiskola	40	Vegyes: 23 fő, 1 SNI, 10 hátrányos	B óvped. 4
B óvped. 5	56	főiskola	36	Középső csoport: 24 fő, 1 SNI 13 hátrányos,	B óvped. 5
B óvped. 6	49	főiskola	30	Nagycsoport: 20 fő, 15 hátrányos	B óvped. 6
B óvped. 7	58	főiskola	40	Nagycsoport: 20 fő, 15 hátrányos	B óvped. 7
B óvped. 8	49	főiskola	2	Nagycsoport: 23 fő, 3 SNI 16 hátrányos	B óvped. 8.

A kérdőívet minden gyermek édesanyja kitöltötte, az *A* óvodában az édesanyák átlagéletkora 33,5 év, ebben az óvodában egy szülő jelölte azt, hogy egyedül neveli gyermekét. A *B* óvodában az édesanyák átlagéletkora 31,6 év, ebben az óvodában hárman jelölték azt, hogy egyedül nevelik gyermeküket. Az önkormányzat határozata alapján *A* óvodában kettő halmozottan hátrányos helyzetű és egy hátrányos helyzetű gyermek van, a *B* óvodában egy gyermek van, aki csak gyermekvédelmi kedvezményben részesül, négy gyermek, aki hátrányos helyzetű és nyolc gyermek, aki halmozottan hátrányos helyzetű.

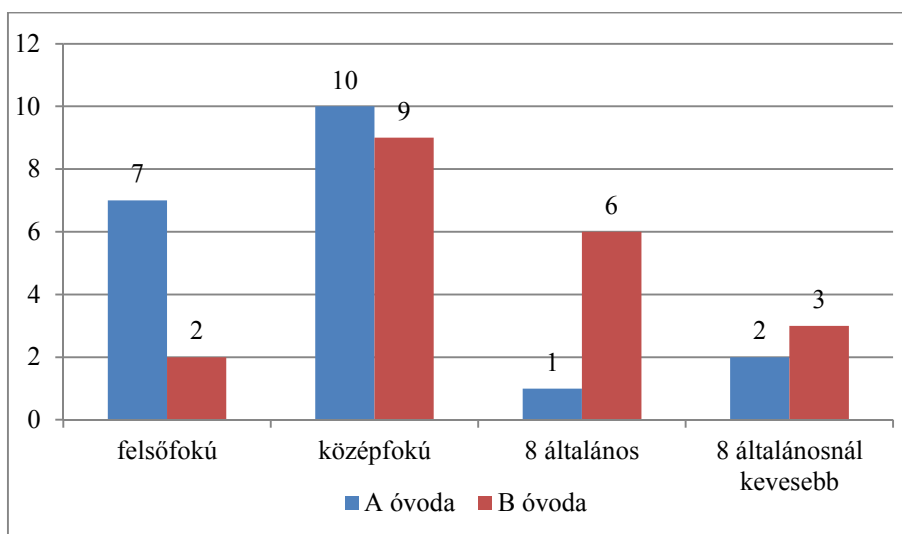
2. Táblázat: Kérdőív kitöltésében részt vett személyek jellemzői

	Édesanyák	Édesanyák átlagéletkora	Önkormányzat határozata alapján
A óvoda	20 fő	33,5	1 fő hátrányos helyzetű 2 fő halmozottan hátrányos helyzetű
B óvoda	20 fő	31,6	1 fő RGYVK 4 fő hátrányos helyzetű 8 fő halmozottan hátrányos helyzetű

8.4. Szülők iskolai végzettségének bemutatása

A következő ábrán az édesanyák iskolai végzettsége figyelhető meg (1. ábra), az *A* óvodában hét édesanyának van felsőfokú iskolai végzettsége, ezzel szemben *B* óvodában csupán kettőnek. A középfokú végzettségek száma majdnem azonos, *A* óvodában 10 édesanya rendelkezik középfokú végzettséggel, *B* óvodában kilenc, viszont azt nem tudjuk, hogy ebből mennyi édesanyának van érettségije és mennyinek szakmája. A nyolc általánossal rendelkezők száma *A* óvodában egy, *B* óvodában hat fő. A nyolc általánosnál kevesebb végzettséggel rendelkezők száma *A* óvodában két fő, *B* óvodában három.

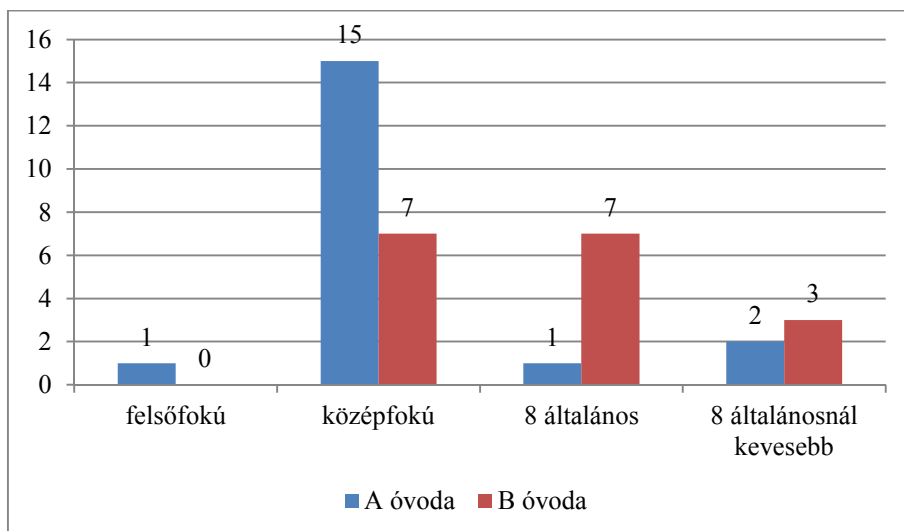
Az édesanyák iskolai végzettségét tekintve összességében elmondható, hogy az *A* óvoda édesanyái magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek.

1. ábra: Édesanyák iskolai végzettsége (N=40fő)

A két óvodát tekintve az édesapák körében felsőfokú végzettsége egyetlen egy embernek van az is az *A* óvodában (2. ábra). Középfokú végzettséggel *A* óvodában 15 édesapa rendelkezik, ami több mint a duplája a *B* óvoda (hét fő) édesapáihoz képest. A *B* óvodában a középfokú és a nyolc általánossal rendelkezők száma ugyanannyi. Nyolc általános végzettséggel *A* óvodában egy fő rendelkezik, *B* óvodában hét fő és nyolc általánosnál kevesebb végzettsége *A* óvodában két főnek van, *B* óvodában három főnek.

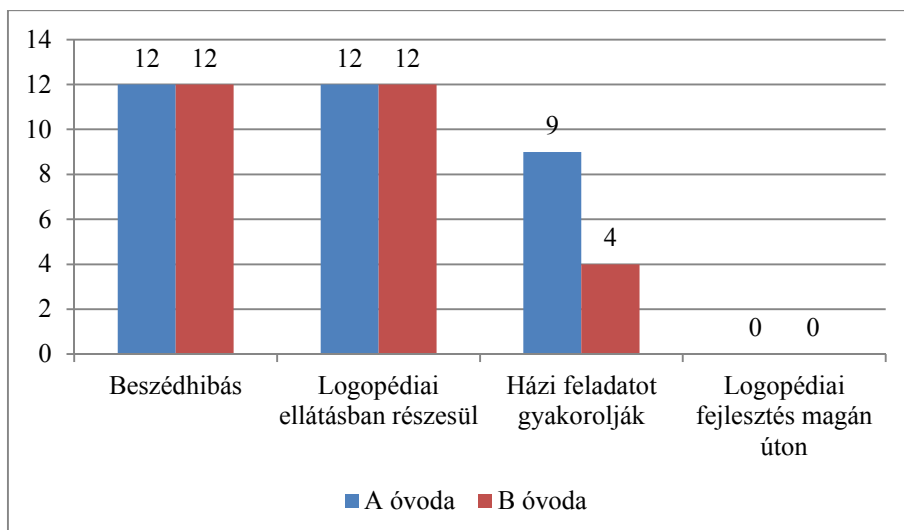
Összességében az édesapák iskolai végzettségéről is elmondható, hogy az *A* óvodában magasabb, mint a *B* óvodában, ezeket a számokat azonban befolyásolja az, hogy a *B* óvodában 13 gyermek az önkormányzat határozata alapján rendelkezik rendszeres gyermekvédelmi kedvezménnyel, hátrányos helyzetű vagy halmozottan hátrányos helyzetű határozattal.

2. ábra: Édesapák iskolai végzettsége (N=36fő)

8.5. „Beszédhibás” gyermekek előfordulási aránya

A következő ábrát tekintve az látható, hogy a vizsgált gyermekek közül mennyi gyermek beszédhibás (ezt a fogalmat használtuk, hogy a szülők jobban értsék) és ebből mennyien járnak logopédiai terápiára az óvodában (3. ábra). Amint láthatjuk a 20-20 gyermekből 12-12 gyermek beszédhibás, és mivel a gyermekek életkora 5;5-6;0 év, az óvodában minden gyermek logopédiai ellátásban részesül. A beszédhibás gyermekek közül minden szülő azt a választ adta, hogy magánúton nem viszik gyermeküket logopédushoz. A 12 főből az *A* óvodában kilencen gyakorolják a logopédus által kiadott házi feladatot, a *B* óvodában csak négyen.

3. ábra: Beszédhibás gyermekek előfordulási aránya (N=40fő)

8.6. Kutatás korlátai

A dolgozat vizsgálati részében kritikával kell kezelnünk az eredményeket, ugyanis a gyermekek szociális háttere eltérő volt, a szülők nem biztos, hogy értették a kérdést, valamint az sem, hogy a valóságnak megfelelően válaszoltak. Az alacsony elemszámok is tekinthetők a kutatás korlátainak, mert ha részhalmazokat képeztünk az egyes csoportokon belül, akkor kevesebb fő kerül az egyes kategóriába. Mindemellett a két óvoda közötti különbséget eredményezheti az is, hogy szociokulturálisan nagy a két intézmény közötti eltérés. Mindemellett azt is meg kell jegyezni, hogy egy hatásvizsgálat kapcsán nehéz minden tényezőt kizárni, melyek segítik és melyek nehezítik a gyermekek beszédfejlődését, mindezek ellenére úgy gondoljuk, hogy kutatásunk alkalmas a célok elérésére és további részletesebb kutatás alapja lehet.

9. Interjú eredményeinek elemzése és bemutatása

Az interjúk kutatásban több kérdésre kerestem a választ például: Mennyire építi be a mindennapokba a verselés, mesélést? A gyermekek beszédfejlesztésénél milyen módszereket alkalmaz? Verselés, mesélés tevékenységen kívül milyen lehetőségei vannak a gyermekek beszédének fejlesztésére?

A két óvoda pedagógusai az interjúk során hasonló válaszokat adtak, a válaszokban sokszor egyetértés tapasztalható, egy-két kérdésben a pedagógiai program különbözősége miatt volt eltérő válasz.

„Az anyanyelvi nevelésben kiemelt szerepe van az óvodának, mert ebben az időszakban nagyon intenzíven fejlődik a gyermek beszéde. Mostanában a gyermekek egyre kevésbé tudják kifejezni magukat, tudják elmondani, megfogalmazni véleményüket, igényeiket, szükségleteiket. Folyamatosan biztatjuk őket arra, hogy ne csak egyszavas válaszokat adjanak a kérdéseinkre, hanem próbálják mondatokkal kifejezni magukat!” (A óvped. 3)

„Az anyanyelvi nevelés kiemelten fontos! Az óvodánkban sok a hátrányos helyzetű gyermek, és ezek a gyermekek legtöbbször szegényes szókinccsel és rossz kiejtéssel, megkésett beszédfejlődéssel érkeznek az óvodába.” (B óvped.4)

Az óvodapedagógusok elmondása szerint egyre több gyermek úgy kerül be az intézménybe, hogy még nem tud beszélni, vagy a kommunikáció terén nagy lemaradást mutat. Az óvodapedagógusok mind a két óvodában a mindennapok során törekednek arra, hogy játékosan növeljék a gyermekek szókincsét és ellensúlyozzák az otthoni hátrányokat, lemaradásokat.

Az interjú során a következő kérdésnél arra tértem ki, hogy az óvodapedagógusok mennyire építik be a mindennapokba a verselést, mesélést.

A két intézményben a verselés, mesélés tevékenységen kívül mindennap verselnek és mesélnek a gyermekeknek, ezeket igyekeznek beépíteni más tevékenységekbe is. Sokszor motivációként alkalmazzák őket más tevékenységek bekapcsolódásához, valamint a tevékenységek megtervezésénél törekszenek komplexitásra. A holtidőt, várakozást is verseléssel, mondókázással töltik ki, illetve játékelpakoláshoz, kézmosáshoz, sorbaálláshoz is alkalmaznak verseket, mondókákat, dalokat.

„A verselés, mesélés beépül a mindennapjainkba, hiszen amint alkalom adódik, felelevenítjük a már ismert, tanult verseket. A meséket is nagyon kedvelik, játéktevékenység

közben a gyerekek többször kérik, hogy meséljünk nekik. Délutáni pihenésnél is igénylik a mesét.” (B óvped. 5)

Az óvodapedagógusok elmondása szerint a gyermekek egyéni szereplésre való vállalkozása megoszlik, vannak olyan gyermekek, akik szívesen vállalkoznak verselésre, mesélésre és vannak, akik visszahúzódóbbak, nagyobb motivációt igényelnek vagy egyáltalán nem vonhatók be.

„Tapasztalatom szerint szeretik az egyéni szereplést, a megfelelő memorizálás után egyre nagyobb az önbizalmuk, olykor versengés is kialakul, hogy ki szerepeljen hamarabb.” (B óvped.8)

„A gyermekek nagy része az idő előrehaladtával egyéni szereplésre egyre inkább vállalkoznak. Motiváló hatású számukra a dicséret, már a legapróbb siker is előrelendíti őket, de vannak zárkózott, szégyenlős gyerekek, akik nehezen vállalkoznak egyéni szereplésre.” (A óvped. 5)

A gyermekek aktivitását illetően csoportonként megoszlottak a vélemények, ugyanis mind a két óvodában voltak olyan óvodapedagógusok, akik azt mondták, hogy a gyermekeket egyre nehezebb bevonni a tevékenységekbe és tapasztalataik szerint sokkal több motivációt igényelnek a mostani 3-6 évesek, mint azok a gyermekek, akik 10-15 éve jártak csoportjukba.

„A dramatizálás, bábozás során az eszközök felkeltik a gyermekek érdeklődését, szívesen játszanak velük, fantáziájuk szárnyakat kap egy-egy mese újrajátszása során, örömmel bújnak bele a mese szereplőibe, magukra öltik az állatok/emberek személyiségét. Nagyon szeretik a fejdíszeket, szemléltető eszközöket.” (A óvped. 2)

„Elég gyenge a verselés, a mesére még sokan nem tudnak figyelni és követni a történetet, ezért rövid, őket érdeklő meséket választok.” (B óvped 2)

„Tapasztalataink alapján a jelenlegi csoportunkban a gyerekek nehezebben vonhatók be a dramatizálásba, nehezen sajátítják el a verseket.” (A óvped 7)

A gyermekek aktivitását illetően ez azt mutatja, hogy sok mindenben közrejátszik a csoport összetétele, számos tényező előrelendítheti vagy akadályozhatja az óvodapedagógusok munkáját is, mert egy „passzívabb” csoportnál nehezebb fejlődni, fejleszteni a gyermekek beszédét, kommunikációját.

Az interjú kitért arra, hogy az óvodapedagógusok milyen módszereket alkalmaznak a gyermekek beszédfejlesztésénél. Összességében elmondható, hogy mind a két óvodában ugyanazokat a módszereket alkalmazzák például: bemutatás, gyakorlás, szemléltetés,

utánzás, példamutatás, motiválás, hibajavítás, ösztönzés, dicséret, segítségnyújtás, játékos cselekedtetés, értékelés, buzdítás stb.

„Óvodánk nagyon jó lehetőségeket kínál a gyermekek számára, ugyanis az óvodai programunk által hetente kétszer a középsős és nagycsoportos gyermekek elmehetnek (nem kötelezően) zene szobába, tornaszobába és kézműves szobába. A szobákban külön naplót vezetünk, ahol minden hétre megtervezzük az adott tevékenységeket, az aktualitásokat figyelembe véve. A gyerekek mindig nagy örömmel vesznek részt ezeken a tevékenységeken.” (A óvped. 6)

„A szobák jó lehetőséget biztosítanak arra, hogy a tehetségigéretes gyermekekkel külön foglalkozunk vagy akár az egyes területeken lemaradást mutató gyermekeket felzárkóztassuk.” (A óvped. 2)

Az A óvoda gyermekeinek lehetőségük van heti kétszer zene játszószobába menni, ahol szintén verselnek, mesélnek, dramatizálnak, énekelnek, mondókáznak a gyermekekkel. A szobákba két óvodapedagógus van beosztva, akik hetente váltakozva tartják a tevékenységeket, mindig az az óvodapedagógus tart szobát, aki aznap délutános.

„Óvodánk néphagyományőrző program szerint működik, ezért kiemelt hangsúlyt fektetünk a jeles napokra, a népi kézművességre, mesterségekre, a népi kifejezésekre.” (B óvped.2)

A B óvoda néphagyományőrző program révén kiemelten fontosnak tartja a néphagyomány ápolását, ezáltal alakítják a családok szemléletmódját. A néphagyományőrző szemléletmód a gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodik és a mindennapokban jelen van.

A „Verselés, mesélés, bábozás, dramatizálás” tevékenység gyakorisága eltérő a két óvodát tekintve. Az A óvodában négy napra van tervezve és egy napra terveznek kommunikációs játékot, ezzel szemben B óvodában heti egyszer van „Verselés, mesélés, bábozás, dramatizálás” tevékenység. Ezen különbségeken túl a két óvoda a mindennapokban ugyanúgy építi be az anyanyelvi játékokat, nyelv, ajakügyesítő gyakorlatokat, nyelvtörőket, hangutánzó játékokat. Az óvodapedagógusok elmondása szerint minden lehetőséget megragadnak a gyermekek beszédfejlesztésére.

„Sokat kommunikálok a gyerekekkel, válaszolok kérdéseikre, példamutatóan kerek mondatokat használlok. Játékokkal, szerepjátékokkal is fejlesztem beszédképességüket. Számomra nagyon fontos a gyermekek beszédfejlesztése.” (A óvped. 1)

„Ösztönzőm a gyermekek beszédkedvét, bővítem szókincsüket, fejlesztem a hangképzést, mondatalkotást, beszédtempót, artikulációt. Célom, hogy a gyermekek

elérjenek az általuk elérhető legmagasabb szintre, ezáltal elősegítem, az ő beilleszkedésüket a környezethez.” (B óvped 7)

Az óvodapedagógusok igyekeznek tudatosan odafigyelni a gyermekek beszédfejlesztésére, a különböző versek, mesék élményszerű előadására, hogy azok érdekesek és figyelemfelhívóak legyenek, fontosnak tartják a nyelv és ajakügyesítő gyakorlatokat például állathangok utánzása, pingponglabda fújása, gyertyafújás, pusziküldés stb. Gyakran játszanak beszédhallást, beszédértést fejlesztő játékokat. Irodalmi élmények nyújtásához használnak saját készítésű eszközöket például verskártyák, bábok, síkbábok. Alkalmazzák az IKT eszközöket, CD lejátszót, projektort. Az A óvoda pedagógusai a mese tevékenységet különböző rituálék szerint végzik.

„A mese tevékenységhez mesepárnát, gyertyát és furulyát használok. A mese megkezdése előtt furulyaszóval hívogatom a gyermekeket a tevékenységhez és mindig ugyanazt a „magyar népmesék” főcímdalát játszom. Amikor meghallják a furulyaszót, tudják, hogy mese következik, így az érdeklődő gyerekek a mesepárnáért mennek és körém gyűlnek, ezt követően meggyújtjuk a mesegyertyát és kezdetét veszi a mese. A gyermekek figyelmét, érdeklődését felkelti a gyertya, a furulyaszó és a párna. Minden gyermeknek saját párnája van, a párnákra a gyermekek jelei vannak hímezve. Általában rövid mesét szoktam választani, amit két hétre tervezek, egy hétig én mesélem a mesét, a következő héten pedig feldolgozzuk, újrajátsszuk pl. bábok segítségével.” (A óvped.6)

Ez az óvodapedagógus kiemelten fontosnak tartja a gyermekek számára a megfelelő, fejből mondott, élményszerűen, dramatizálva előadott mesélést. Több tanfolyamot is végzett a mese fontosságával, hatékonyságával kapcsolatban és megszerzett tudását igyekszik a munkája során alkalmazni.

Természetesen minden csoportnak megvan a maga rituáléja, például az A óvodában van, aki meseböröndöt használ vagy meseköpenyt és a mesére hívogatók is különbözőek. A B óvoda pedagógusai leginkább a népmeséket helyezik előtérbe a néphagyományőrző programból adódóan.

Az óvodapedagógusok szerint a gyermekek igénylik az óvodapedagógusok verselését, mesélését. A gyermekek többször kérik játékidőben, hogy elevenítsék fel a már hallott meséket, tanult verseket, sokszor mesekönyvet nézegetve találnak ki történeteket és mesélik el társuknak vagy az óvodapedagógusoknak.

„A gyermekek igénylik ezeket a pillanatokat, hangulatot, amit a meséken, verseken keresztül kapnak. A gyerekeket kérdezve a szülők keveset vagy egyáltalán nem mesélnek nekik. Ritka az a gyermek, aki arról számol be, hogy neki otthon meséltek!” (A óvped. 5)

Az óvodapedagógusok azt tapasztalják, hogy egyre több gyermek csak az óvodában hall élő szóban előadott mesét, véleményük szerint a szülők előnyben részesítik az IKT eszközöket, amelyen mesét kapcsolnak gyermeküknek.

„A gyermekek elmondása alapján sokat használják az IKT eszközöket, több gyermeknek már telefonja, tablete is van otthon, amit arra használnak, hogy a youtube-on mesét vagy videókat nézzenek. A televíziót is sok gyermek emlegeti, például ismerik a tv-ben közvetített élőshowkat.” (A óvped. 5.)

Az interjú során kitértünk arra is, hogy a szülők szoktak-e az óvodapedagógusoktól tanácsot kérni. A pedagógusok véleménye megegyezett abban, hogy a szülők ritkán kérnek tanácsot, tapasztalataik alapján elmondható, hogy régebben sokkal több szülő kért segítséget tőlük a beszédfejlesztéssel kapcsolatban.

„Sajnos a szülők nagy része nem foglalkozik gyermekük beszédfejlesztésével, vagy ha igen, szinte csak akkor, amikor a logopédus vagy a pedagógus jelzi a problémát. Véleményem szerint keveset beszélgetnek, verselnek nekik, inkább az okos eszközöket adják oda. Tisztelet a kivételnek, ahol ténylegesen foglalkoznak a gyermekkel, ebben az esetben erőteljesen látszik a gyermek beszédén, szóhasználatán, szókincsén, hogy otthon verselnek, mesélnek neki.” (A óvoda 3)

„Tapasztalatom szerint a szülők kis mértékben foglalkoznak a gyermekek beszédfejlesztésével. A nagyobb anyanyelvi hibákat talán kijavítják, de egyre rosszabban beszélő gyermekek jönnek az óvodába. Nagyon gyakori, hogy 3 évesen még nem beszélnek vagy csak néhány szót mondanak a beérkező gyerekek.” (B óvped. 1)

A szülők hozzáállásával minden óvodapedagógusnak hasonló volt a véleménye. Természetesen vannak olyan szülők, akik odafigyelnek gyermekük beszédfejlesztésére, próbálják beszédhibáikat javítani, tudatosan olvasnak mesét, azonban egyre több szülőnél azt tapasztalják, hogy nem foglalkoznak gyermekük beszédfejlesztésével és sokszor például egy nyelvi késéssel rendelkező gyermeknél az óvodapedagógusoktól, logopédustól, szakemberektől várják a megoldást. Véleményük szerint a legtöbb szülő csak akkor kezd el gyermeke beszédfejlődésével foglalkozni, amikor annak fontosságára felhívja az óvodapedagógus vagy logopédus a figyelmet.

A beszédhibás gyermekek logopédiai terápiáját mind a két intézményben utazó logopédus látja el, aki heti egyszer tart 45 perc fejlesztést a logopédiai ellátásban részesülő gyermekeknek. A logopédusok mind a két intézményben javarészt artikulációs zavar terápiákat és nyelvi késés terápiákat tartanak 4-6 fővel. Az óvodapedagógusok véleménye szerint, több logopédiai terápiára lenne szükség, mert egyre több a beszédhibás gyermek.

Összességében elmondható, hogy *A* óvoda gyermekeinek több lehetőségük van arra, hogy óvodapedagógus által előre, tudatosan megtervezett tevékenységeken vegyenek részt, mint *B* óvoda gyermekeinek. Az *A* óvodában a „Verselés, mesélés, bábozás, dramatizálás” tevékenységet négy napra tervezik, illetve egy napra kommunikációs játékot terveznek az óvodapedagógusok, ezzel szemben *B* óvoda gyermekei csak heti egyszer vehetnek részt a „Verselés, mesélés, bábozás, dramatizálás” tevékenységen. Az óvodai programok tekintetében *A* óvodában a gyermekek heti kétszer részt vehetnek további tevékenységeken, ahol a mozgás, a kommunikáció, a zenei készségük, és a kézműveskedés területein fejlődhetnek. *B* óvodában a gyermekek több tapasztalatot szerezhhetnek a néphagyományőrzéssel kapcsolatban, ismereteik bővebbek lehetnek a jeles napok, mesterségek témakörében és több népies, régies kifejezés birtokába juthatnak.

3. Táblázat: A két óvoda közötti különbség

	A óvoda	B óvoda
„Verselés, mesélés, bábozás, dramatizálás” tevékenység	heti 4 alkalom	heti 1 alkalom
kommunikációs játék	heti 1 alkalom	-
speciális zene játszószoba működtetése	heti 2 alkalom	-

10. SZÓL-E? vizsgálat eredményeinek elemzése bemutatása

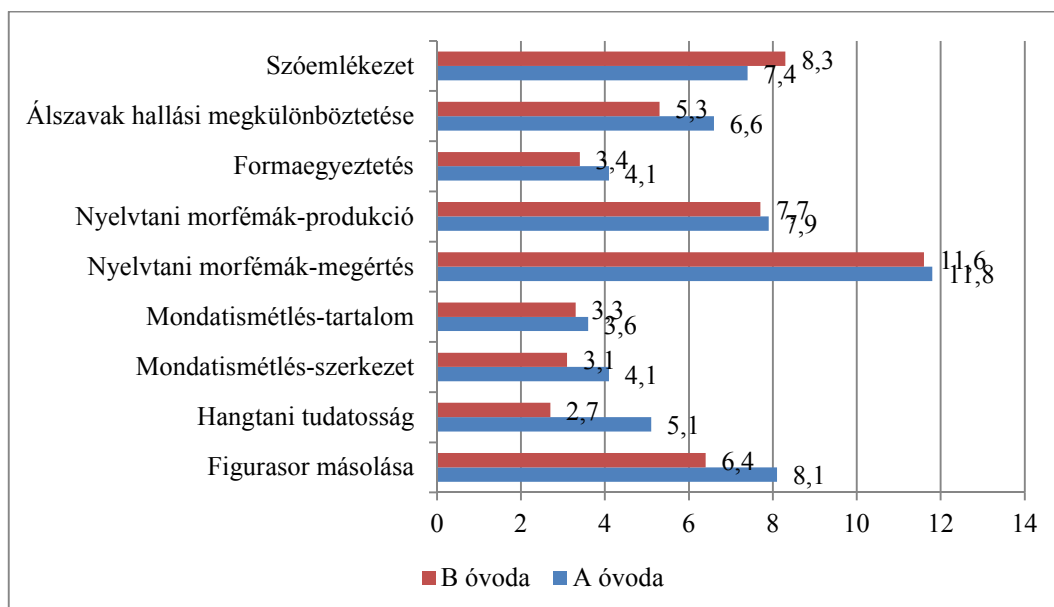
10.1. SZÓL-E? eredmények bemutatása a nem hátrányos helyzetű gyermekeknél

A következő ábrán láthatjuk a nem hátrányos helyzetű gyermekek SZÓL-E? eredményeinek teljesítményét az egyes részfeladatokban *A* óvodában, illetve a *B* óvodában (4. ábra).

A gyermekek közel hasonló pontokat értek el a nyelvtani morféma-alkotás, nyelvtani morféma- megértés, és mondatismétlés-tartalom feladataiban. Az álszavak hallási megkülönböztetése, formaegyeztetés és mondatismétlés-szerkezet feladatainál, átlagosan 0,7-1,2 pontnyi különbségek születtek, azonban minden esetben az *A* óvoda gyermekei teljesítettek jobban.

A legnagyobb eltérést a hangtani tudatosság feladatban figyelhetünk meg, az *A* óvoda gyermekei átlagosan 5,1 pontot értek el, a *B* óvoda gyermeki csupán 2,7 pontot. A figurásor másolásnál is nagyobb volt az eltérés, *A* óvodában 8,1 pont, míg a *B* óvodában 6,4 pont.

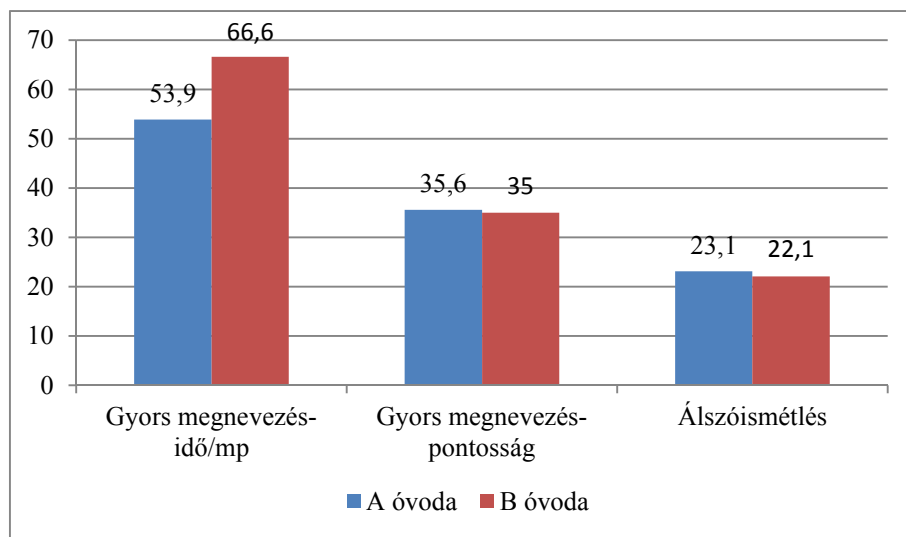
A *B* óvoda gyermekei egyetlen feladatban teljesítettek jobban az *A* óvoda gyermekeihez képest, a szóemlékezet feladatában átlagosan 8,3 pontot értek el, míg az *A* óvoda gyermekei 7,4 pontot.

4. ábra: SZÓL-E? részfeladatok a nem hátrányos helyzetű gyermekek alapján (N= 24 fő)

A nem hátrányos helyzetű gyermekek teljesítményét összehasonlítva egyértelműen látható, hogy *A* óvoda és *B* óvoda gyermekei hasonlóan teljesítettek a SZÓL-E? vizsgálat részfadataiban (5. ábra). A gyors megnevezés-pontosság feladatban közel hasonló

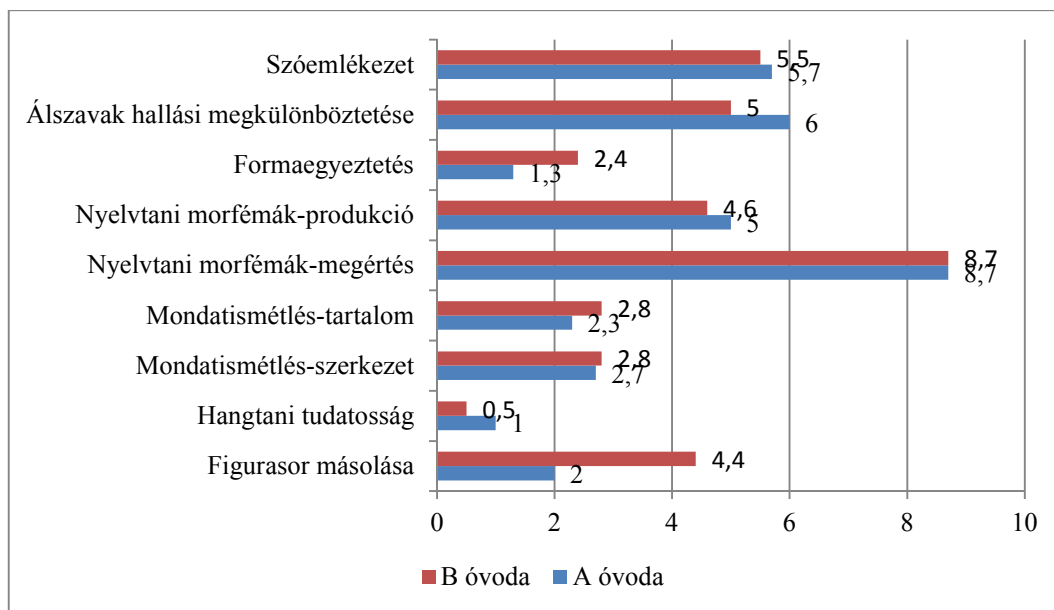
eredményt értek el, az álszóismétlés feladatban *A* óvoda gyermekei 23,1 pontot, *B* óvoda 22,1 pontot értek el. A gyors megnevezés-idő/mp feladatban az *A* óvoda gyermekei jobban teljesítettek, átlagosan 53,9 pontot értek el, a *B* óvoda gyermekei 66,6 pontot.

5. ábra: SZÓL-E? részfeladatok a nem hátrányos helyzetű gyermekek alapján (N= 24 fő)

10.2. Hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű és gyermekvédelmi határozattal rendelkező gyermekek SZÓL-E? eredményeinek bemutatása

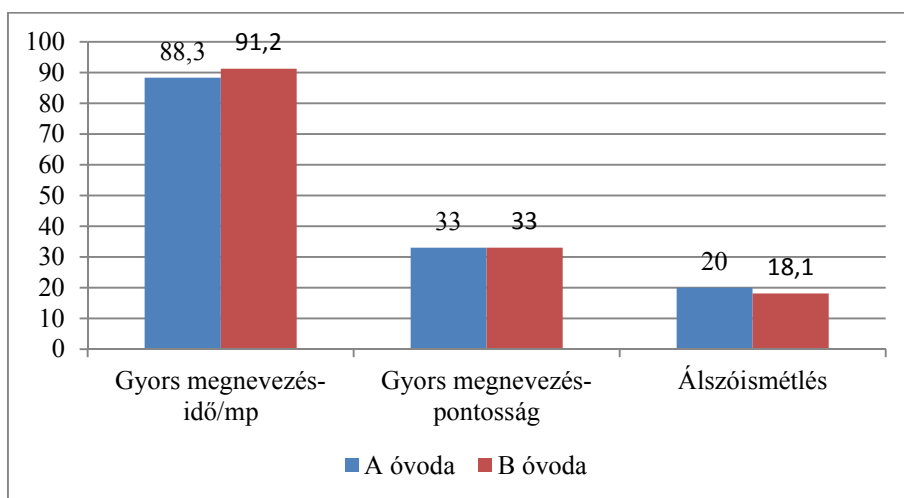
A hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű és gyermekvédelmi határozattal rendelkező gyermekek SZÓL-E? vizsgálat részeredményei a következő ábrán látható (6. ábra). A két óvoda gyermekei a nyelvtani morféma-megértés feladatnál ugyanannyi pontot (8,7 pont) értek el. A szóemlékezet, álszavak hallási megkülönböztetése, nyelvtani morféma-produkció és a hangtani tudatosság feladataiban az *A* óvoda gyermekei jobban teljesítettek, ezzel szemben a formaegyeztetés, mondatismétlés-tartalom és szerkezet, illetve a figurásor másolása feladatoknál a *B* óvoda gyermekei teljesítettek jobban. A figurásor másolása feladatnál *A* óvodában átlagosan 2 pontot, *B* óvodában 4,4 pontot értek el a gyermekek.

6. ábra: 2H-s, 3H-s és GYVK-val rendelkező gyermekek teljesítménye a SZÓL-E? szűrőeljárás részfeladataiban (N= 16 fő)

A hátrányos, halmozottan hátrányos és gyermekvédelmi határozattal rendelkező gyermekek SZÓL-E? vizsgálat részfeladatai figyelhetők meg a következő ábrán (7. ábra). A gyors megnevezés-pontosság feladatban az A óvoda és a B óvoda gyermekei ugyanolyan eredményt értek el (33 pont).

Közel hasonló eredmény született a gyors megnevezés- idő/mp feladatnál, ugyanis az A óvoda gyermekeinek a feladat elvégzésére átlagosan 88,3 másodpercre volt szükségük, ezzel szemben a B óvoda gyermekeinek 91,2 másodpercre. Az álszóisméltás feladatnál nagyobb különbség látható, A óvoda gyermekei átlagosan 20 pontot, B óvoda gyermekei átlagosan 18,1 pontot teljesítettek. Mindkét feladatnál az A óvoda gyermekei értek el jobb eredményeket.

7. ábra: 2H-s, 3H-s és GYVK-val rendelkező gyermekek teljesítménye a SZÓL-E? szűrőeljárás részfeladataiban (N= 16 fő)

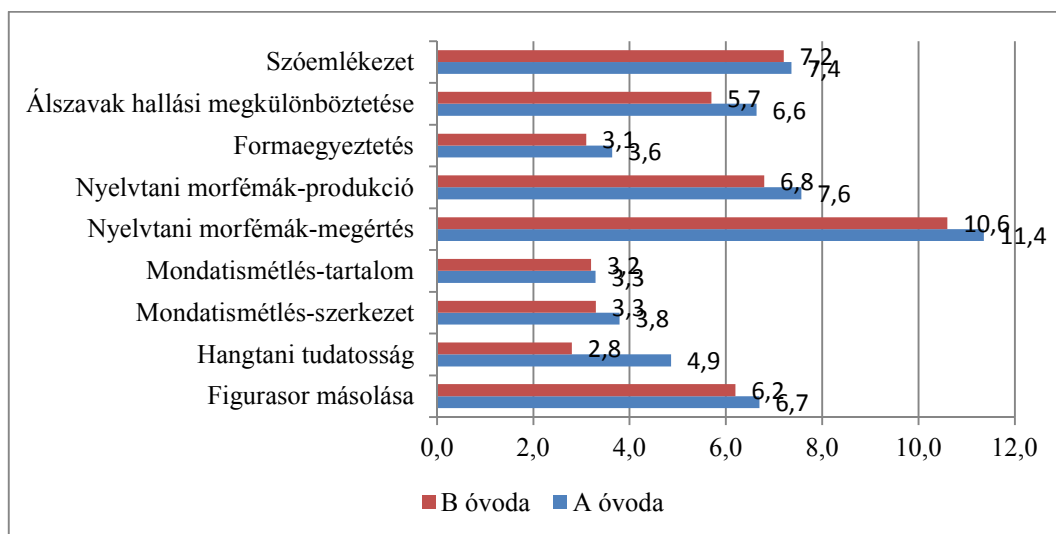
10.3. SZÓL-E? eredmények bemutatása nemi felosztás alapján

A következő ábrán a fiúgyermekek eredményeit láthatjuk a SZÓL-E? vizsgálat részfeladataiban (8. ábra).

Az álszavak hallási megkülönböztetése feladatnál *A* óvoda gyermekei átlagosan 6,6 pontot, *B* óvoda gyermekei átlagosan 5,7 pontot értek el. A nyelvtani morféma-k-produkció feladatnál *A* óvoda gyermekei átlagosan 7,6 pontot, *B* óvoda gyermekei átlagosan 6,8 pontot értek el. A szóemlékezet, formaegyeztetés, nyelvtani morféma-k-megértés, mondatismétlés-tartalom, mondatismétlés-szerkezet és figurásor másolás feladatainál az eredmények közötti különbség alacsony volt, viszont ezeknél a feladatoknál is az *A* óvoda gyermekei teljesítettek jobban.

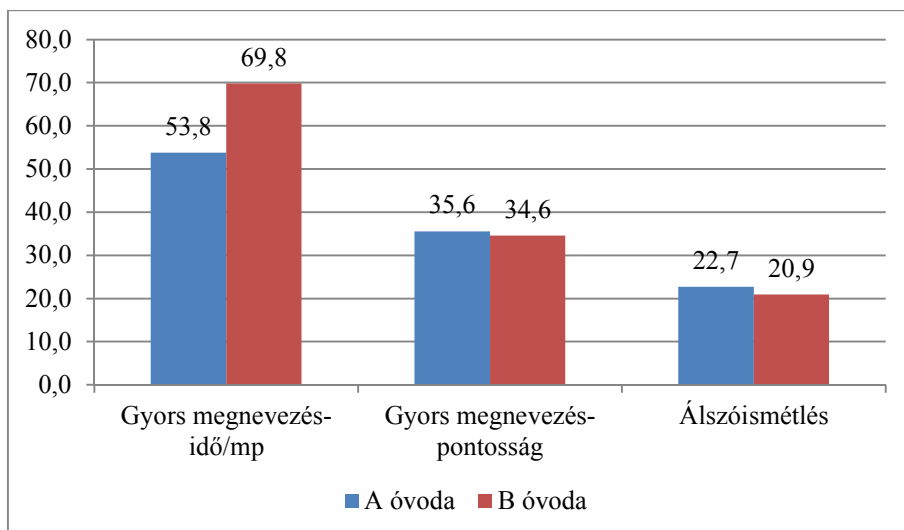
A legnagyobb eltérés a hangtani tudatosság feladatban volt, mert az *A* óvoda átlagosan 4,9 pontot, a *B* óvoda 2,8 pontot ért el.

Összességében elmondható, hogy az összes feladatban az *A* óvoda gyermekei jobban teljesítettek, azonban szinte minden feladatban (a hangtani tudatosságon kívül) közel hasonló eredmények születtek.

8. ábra: Fiúk teljesítménye a SZÓL-E? szűrőeljárás részfeladataiban (N= 27 fő)

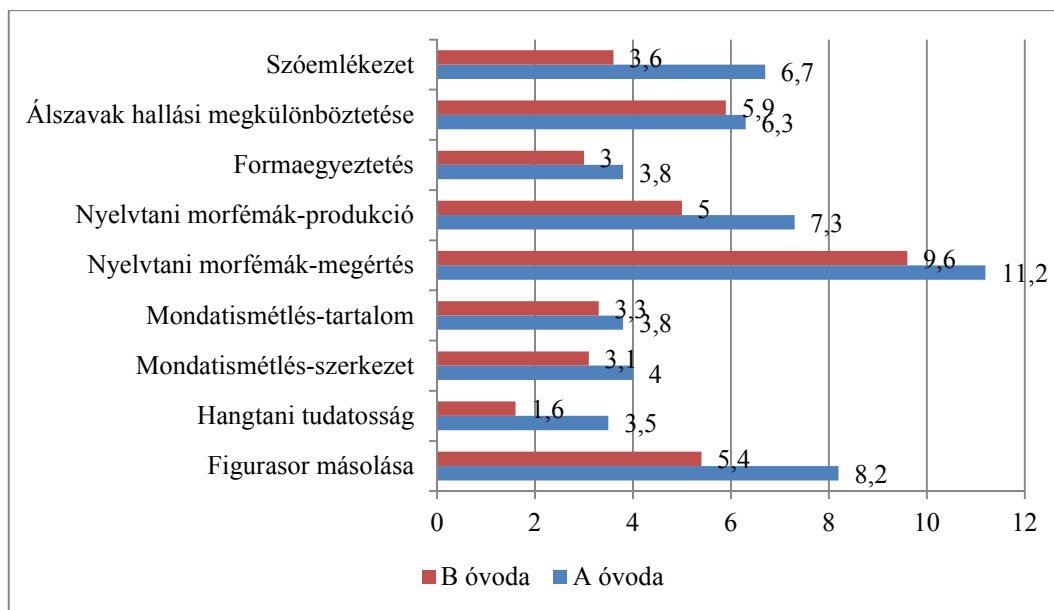
A SZÓL-E? vizsgálat további részfeladataiban nagyobb eltérések figyelhetők meg. (9. ábra). Az *A* óvoda fiúgyermekének a gyors megnevezés-idő/mp feladatánál átlagosan 53,8 másodpercre volt szükségük, ezzel szemben a *B* óvoda fiúgyermekének 69,8 másodpercre. A gyors megnevezés-pontosság feladatban átlagosan kerek egy ponttal az *A* óvoda fiúgyermekei jobban teljesítettek a *B* óvoda fiúgyermekéhez képest. Az álszóismétlés feladatban átlagosan az *A* óvoda gyermekei 22,7 pontot, a *B* óvoda gyermekei 20,9 pontot értek el.

9. ábra: Fiúk teljesítménye a SZÓL-E? szűrőeljárás részfeladataiban (N= 27 fő)

A következő ábrán a lánygyermek teljesítménye látható a SZÓL-E? vizsgálat részfeladataiban (10. ábra). Az *A* óvoda lánygyermekei minden feladatban jobban teljesítettek, mint a *B* óvoda lánygyermekei. Több feladatban nagyobb különbségeket láthatunk, például a szóemlékezetnél az *A* óvoda lánygyermekei átlagosan 6,7 pontot, a *B* óvoda lánygyermekei 3,6 pontot értek el. A nyelvtani morféimák-produkció feladatában az *A* óvoda 7,3 pontot, *B* óvoda 5 pontot, hangtani tudatosság feladatában az *A* óvoda gyermekei (3,5 pont) több mint a dupláját érték el a *B* óvoda gyermekeinek az eredményeihez képest (1,6 pont). A figurásor másolásnál is kiemelkedően jobban teljesítettek az *A* óvoda lánygyermekei (8,2pont), ezzel szemben a *B* óvoda lánygyermekei átlagosan csak 5,4 pontot értek el.

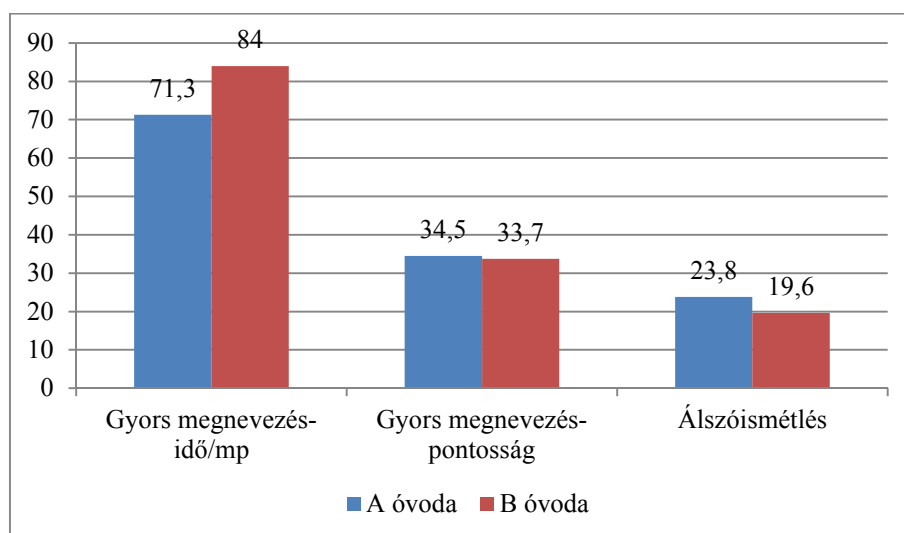
Az álszavak hallási megkülönböztetése, formaegyeztetés, mondatismétlés-tartalom, mondatismétlés-szerkezet feladataiban hasonló eredmények születtek, azonban kisebb eltéréssel itt is jobb eredményeket értek el az *A* óvoda lánygyermekei.

10. ábra: Lányok teljesítménye a SZÓL-E? szűrőeljárás részfadataiban (N= 13 fő)

Az álszóisméltés feladat eredményeinél jelentősebb különbség látható, mert az *A* óvoda lánygyermekai átlagosan 23,8 pontot, *B* óvoda lánygyermekai átlagosan 19,6 pontot értek el. A gyors megnevezés-pontosság feladat eredményei közel állnak egymáshoz, nincs nagy eltérés, mert az átlagosan elért pontszámok 34,5 és 33,7 pont, de mégis jobban teljesítettek azok a gyermekek, akik az *A* óvodába járnak. A gyors megnevezés pontosság feladatnál átlagosan 71,3 másodpercre volt szükségük az *A* óvodás gyermekeknek és 84 másodpercre a *B* óvodás gyermekeknek.

Ugyan messzemenő következtetéseket nem tudunk levonni, de azt a részfeladatok eredménye igazolja, hogy *A* óvoda gyermekei jobban teljesítettek azokkal a gyermekekkel szemben, akik *B* óvodába járnak.

11. ábra: Lányok teljesítménye a SZÓL-E? szűrőeljárás részfadataiban (N= 13 fő)

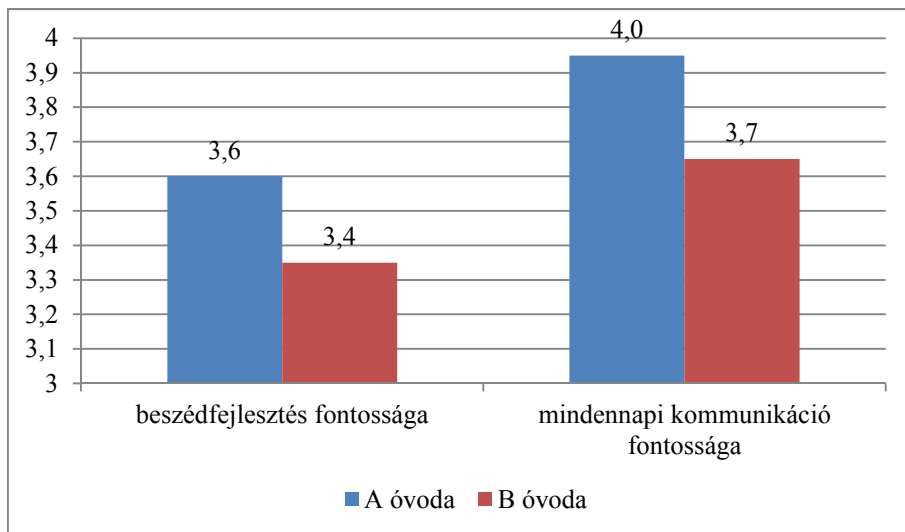
10.4. Szülők véleménye a mindennapi kommunikációról és beszédfejlődésről

A gyermekek beszédfejlődésénél csecsemőkortól kezdve meghatározó szerepet tölt be a család és az a környezet, ami körül veszi őt. A beszédfejlődésnél elengedhetetlen a mindennapi kommunikáció és az anya beszédhangja.

A következő ábrán a szülők véleménye figyelhető meg annak tükrében, hogy mennyire tartják fontosnak a gyermekek beszédfejlesztését és a gyermekkel történő mindennapi kommunikációt (12. ábra).

A megkérdezett szülők közül mind a két kérdésben a legtöbben az *A* óvoda gyermekeinek a szülei választották azt, hogy nagyon fontosnak tartják a beszédfejlesztést és a mindennapi kommunikációt a gyermekek életében. Nagy eltérések nem születtek a két óvodát illetően, ugyanis a beszédfejlesztés fontosságánál átlagosan 3,6 pont figyelhető meg az *A* óvodánál és 3,4 pont a *B* óvodánál.

A mindennapi kommunikáció fontosságánál maximális pont figyelhető meg az *A* óvoda szüleinél (4,0 pont), ami azt jelenti, hogy ebben az óvodában a megkérdezett szülők közül mindenki kiemelten fontosnak tartja a mindennapi kommunikációt. A *B* óvodánál 3,7 pont látható, a két óvodát tekintve az eltérés ennél a kérdésnél sem jelentős.

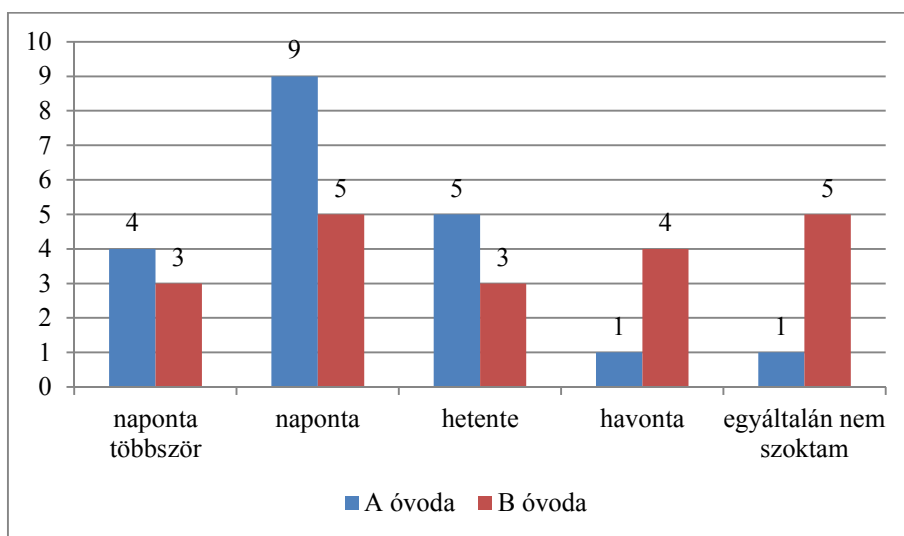
12. ábra: A gyermekek beszédfejlesztésének és a mindennapi kommunikációnak a fontossága a szülők véleménye alapján (N= 40 fő)

A gyermek értelmi és érzelmi fejlődésében meghatározó szerepet tölt be a mese, melyet számos tanulmány is igazol. A meghitt családi légkörben, élő szóban hallott mese jótékony hatással van a gyermek személyiségének a kibontakoztatásában, gazdagítja a szókincset, növeli a gyermek fantáziavilágát. A kérdőívben több kérdés is kitér az élőszóban hallott mesélésre és verselésre.

A következő ábrán a szülők által élő szóban előadott mesélés és verselés gyakorisága látható (13. ábra). Az *A* óvodában 4 szülő válaszolta azt, hogy naponta többször olvas mesét és versel gyermekének, 9 fő naponta, ezzel szemben a *B* óvodában 3 szülő olvas naponta többször és 5 fő naponta.

Az *A* óvodában 5 szülő mesél/versel gyermekének hetente, 1 fő havonta, ezzel szemben *B* óvodában 3 szülő mesél/versel hetente és 4 fő havonta.

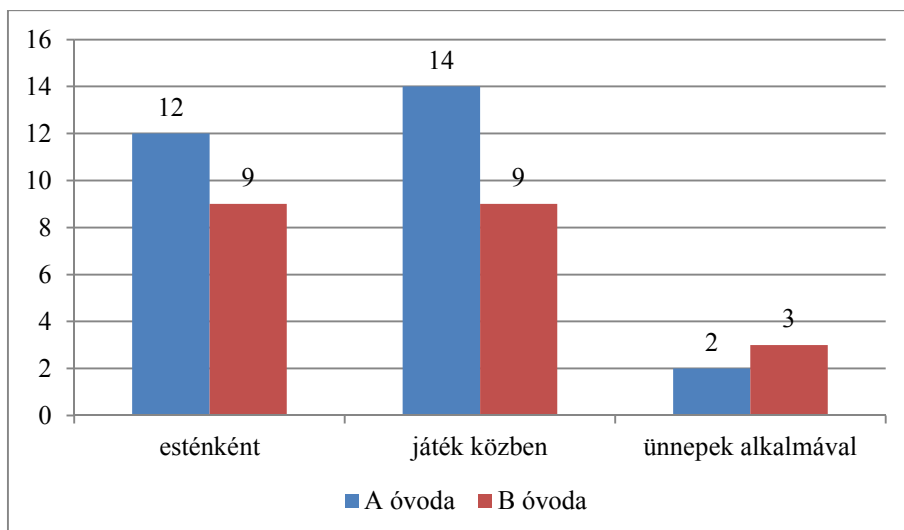
Az *A* óvodában egy szülő jelölte azt, hogy egyáltalán nem szokott gyermekének mesélni/verselni, ez a gyermek halmozottan hátrányos helyzetű. A *B* óvodában öten jelölték azt, hogy egyáltalán nem szoktak gyermeküknek mesélni/verselni, ebből az öt főből egy gyermek hátrányos helyzetű és két gyermek halmozottan hátrányos helyzetű. A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esetében elképzelhető, hogy körülményeik miatt nincs a gyermekeknek mesekönyve vagy esetleg a szülők nem tudnak olvasni. Ezek a gyermekek legtöbbször a bölcsődében/óvodában hallanak először mesét vagy verset, szókinsük és a mindennapi kommunikációjuk legtöbb esetben szegényes, beszédfejlődésük nem életkoruknak megfelelő.

13. ábra: A mesélés, verselés gyakoriságának előfordulása (N= 40 fő)

A következő ábrán (14. ábra) látható, hogy a szülők milyen alkalmakkor szoktak gyermeküknek mesélni/verselni. A szülők ennél a kérdésnél több válaszlehetőséget is jelölhettek. Az *A* óvodában 12 szülő jelölte azt, hogy esténként mesél/versel gyermekének, 14 fő játék közben és csupán kettő ünnepek alkalmával. A *B* óvodában kilenc szülő jelölte, hogy esténként és szintén kilencen jelölték, hogy játék közben mesélnek/verselnek gyermeküknek, hárman ünnepek alkalmával.

Összességében elmondható, hogy azoknak a gyermekeknek, akik *A* óvodába járnak, otthon többet mesélnek/verselnek, mint azoknak a gyermekeknek, akik *B* óvodába járnak.

14. ábra: Mesélés, verselés alkalmai (N= 40 fő)

10.5. SZÓL-E? eredmények bemutatása a mesélés, verselés gyakorisága alapján

A következő táblázatban a SZÓL-E? eredmények láthatók a mesélés, verselés gyakorisága alapján (4. táblázat).

A szóemlékezet feladatnál mind a két óvodában jobb eredményeket értek el azon gyermekek, akiknek szülei naponta vagy naponta többször meséltek/verseltek, mint azon gyermekek, akiknek csak hetente, havonta vagy annál ritkábban. Az *A* óvoda és a *B* óvoda gyermekeinek az eredményeit tekintve, *A* óvoda gyermekei nem jelentős eltéréssel, de mind a három esetben jobban teljesítettek. Azon gyermekek, akiknek *A* óvodában naponta, naponta többször meséltek/verseltek, átlagosan 7,3 pontot értek el, míg a *B* óvodában 6,5 pontot. Az *A* óvodában azon gyermekek, akiknek hetente meséltek/verseltek 6,4 pontot, a *B* óvodában 5,7 pontot, illetve akiknek havonta vagy annál ritkábban meséltek/verseltek *A* óvodában 6,5 pontot, *B* óvodában átlagosan 6,1 pontot értek el.

Az álszavak hallási megkülönböztetése feladatnál az *A* óvodában átlagosan 6,5 pontot értek el azon gyermekek, akiknek naponta, naponta többször mesélnek/verselnek, míg a *B* óvodában csupán 4,4 pontot. Azok a gyermekek, akiknek hetente mesélnek/verselnek átlagosan *A* óvodában 6,2 pontot *B* óvodában 5,3 pontot értek el, és akiknek havonta vagy annál ritkábban mesélnek/verselnek *A* óvodában átlagosan 6,8 pontot teljesítettek, *B* óvodában 5,3 pontot értek el. A két óvodát összehasonlítva szintén minden esetben az *A* óvoda gyermekei teljesítettek jobban.

A formaegyeztetés feladatnál nem jelentős eltéréssel azon gyermekek értek el átlagosan több pontot, akiknek szüleik hetente mesélnek/verselnek gyermeküknek, az *A*

óvodában 4,6 pontot, *B* óvodában 3 pontot értek el. Azon gyermekek, akiknek naponta vagy naponta többször mesélnek/verselnek *A* óvodában 3,6 pontot, *B* óvodában 2,8 pontot teljesítettek, és a leggyengébben azon gyermekek teljesítettek, akiknek havonta vagy annál ritkábban mesélnek/verselnek, *A* óvoda (1,8pont) *B* óvoda (2,4pont). A formaegyeztetés feladatnál *A* óvoda két esetben ért el több pontot, a naponta többszöri mesélésnél/verselésnél (*A* óvoda: 3,6 pont, *B* óvoda: 2,8 pont) illetve azok esetében, akiknek hetente mesélnek/verselnek (*A* óvoda: 4,6 pont, *B* óvoda: 3,0 pont). *B* óvoda gyermekei egy esetben teljesítettek jobban, több pontot értek el azon gyermekek, akiknek havonta vagy annál ritkábban mesélnek/verselnek, azonban a pontok közti különbség nem jelentős (*A* óvodában átlagosan 1,8 pont, *B* óvodában 2,4 pont).

A nyelvtani morfémák-produkció feladatban *A* óvoda gyermekei minden esetben jobban teljesítettek *B* óvoda gyermekeinek teljesítményéhez képest, az eltérés két esetben jelentősebb. Azok a gyermekek, akiknek naponta, illetve naponta többször mesélnek/verselnek *A* óvodában átlagosan 8,1 pontot értek el, *B* óvodában csupán 4,4 pontot, a legnagyobb eltérés ebben az esetben volt. Az *A* óvodában 6,8 pontot, *B* óvodában 5,3 pontot teljesítettek átlagosan azon gyermekek, akiknek hetente mesélnek/verselnek és *A* óvodában 5,5 pontot, *B* óvodában 4,6 pontot értek el azok, akiknek havonta vagy annál ritkábban mesélnek/verselnek.

A nyelvtani morfémák-megértés feladatnál a legjobb eredményeket két esetben *A* óvoda gyermekei érték el. Azon gyermekek, akiknek naponta, naponta többször mesélnek/verselnek 11,5 pontot értek el, *B* óvodában csupán 9,9 pontot. A gyermekek, akiknek hetente mesélnek/verselnek *A* óvodában 11,6 pontot, *B* óvodában 9,7 pontot teljesítettek. A havonta vagy annál ritkábban mesélt szülők gyermekei mind a két intézményben átlagosan ugyanolyan eredményt értek el (9,5pont).

Az álszóismétlés feladatnál azon gyermekek, akiknek naponta vagy naponta többször mesélnek/verselnek jobb eredményeket értek el, mint azon gyermekek, akiknek havonta vagy annál ritkábban. Az *A* óvodában átlagosan 22,4 pontot, *B* óvodában 23,3 pontot értek el azok, akiknek naponta vagy naponta többször mesélnek/verselnek, tehát *B* óvoda gyermekei ennél a feladatnál jobban teljesítettek. Az *A* óvodában 24,6 pontot értek el azon gyermekek, akiknek hetente mesélnek/verselnek, *B* óvodában átlagosan 20,7 pontot, ebben az esetben a két óvoda eredménye között jelentős különbség látható, *A* óvoda gyermekei értek el jobb eredményeket. A havonta vagy annál ritkább mesélésnél *A* óvoda átlagosan kevesebb pontot ért el (19,8 pont), mint *B* óvoda (20,4 pont), de a pontok közti különbség nem jelentős.

A mondatisméltés- tartalom feladatnál közel hasonló eredmények születtek, de a naponta és a hetente mesélésnél mégis *A* óvoda teljesített jobban. *A* óvodában 3,7 pont és 3,6 pont, *B* óvodában 3,1 pont és 3,3 pontot értek el átlagosan a gyermekek. A havonta vagy annál ritkább mesélésnél *B* óvoda teljesített jobban (20,4 pont), az *A* óvoda gyermekei átlagosan 19,8 pontot ért el, a különbség itt sem jelentős.

A mondatisméltés-szerkezet feladatnál szintén a naponta és a hetente mesélésnél/verselésnél *A* óvoda teljesített jobban, átlagosan 4,2 és 4,0 pontot ért el, ezzel szemben *B* óvoda 3,1 és 2,7 pontot. A havonta vagy annál ritkább mesélésnél *A* óvoda 2,8 pontot, *B* óvoda 3,3 pontot ért el, itt a *B* óvoda teljesített jobban, azonban egyik esetben sem figyelhető meg jelentős eltérés.

A legnagyobb különbség a hangtani tudatosság feladatban figyelhető meg, ahol minden esetben jobban teljesítettek az *A* óvoda gyermekei. Naponta mesélésnél/verselésnél 4,5 pontot, hetente mesélésnél/verselésnél 5,6 pontot és havonta vagy ritkább mesélésnél/verselésnél 0,8 pontot, ezzel szemben a *B* óvoda gyermekei naponta mesélésnél/verselésnél 1,8 pontot, hetente mesélésnél/verselésnél 1,0 pontot és havonta vagy annál ritkább mesélésnél/verselésnél 0,6 pontot értek el.

A figurásor másolása feladatnál két esetben *A* óvoda gyermekei teljesítettek jobban, a naponta mesélésnél/verselésnél 7,2 pontot, hetente mesélésnél/verselésnél 8,2 pontot, ezzel szemben *B* óvoda 5,5 és 6,3 pontot ért el, a havonta vagy ritkább mesélésnél/verselésnél a különbség alacsony volt, de a *B* óvoda gyermekei teljesítettek jobban.

A gyors megnevezés feladat pontosság részénél az eredmények közötti különbség alacsony volt, mégis az *A* óvoda gyermekei teljesítettek jobban.

Gyors megnevezés-idő/mp feladatnál minden esetben az *A* óvoda gyermekei voltak gyorsabbak, nekik kevesebb időre volt szükségük a feladat elvégzésénél.

Összességében elmondható, hogy azok a gyermekek, akiknek naponta vagy naponta többször mesélnek minden feladatban jobban teljesítettek, mint azon gyermekek, akiknek csak havonta vagy annál ritkábban, a naponta és a hetente mesélés között legtöbbször nagy különbségek nem figyelhetők meg, azonban egyes feladatoknál jobb eredményeket értek el azon gyermekek, akiknek hetente mesélnek/verselnek. Az eredményeket kritikával kell kezelnünk, ugyanis a gyermekek szociális háttere eltérő volt, a szülők nem biztos, hogy értették a kérdést, valamint az sem, hogy a valóságnak megfelelően válaszoltak. Ennél a feladatnál valószínű, hogy azért értek el egyes feladatokban jobb eredményeket azok a gyermekek, akiknek hetente mesélnek/verselnek azoknál a gyerekeknél, akiknek naponta.

Messzemenő következtetéseket itt sem tudunk levonni, de azt a feladatok eredménye igazolja, hogy azon gyermekek, akik *A* óvodába járnak a naponta, naponta többszöri és a hetente mesélés esetében egy feladat kivételével (álszóismétlés), jobban teljesítettek, mint azon gyermekek, akik *B* óvodába járnak. A havonta vagy annál ritkább mesélésnél *A* óvoda gyermekei hat feladatnál teljesítettek jobban, egy feladatban (nyelvtani morféma-megértés) ugyanolyan pontot értek el, *B* óvoda gyermekei pedig öt feladatnál értek el jobb eredményeket.

4. Táblázat: SZÓL-E? eredmények bemutatása a mesélés, verselés gyakorisága alapján (N=40)

	Alanyok	naponta, naponta többször	hetente	havonta vagy annál ritkábban
Szóemlékezet	A óvoda	7,3	6,4	6,5
	B óvoda	6,5	5,7	6,1
Álszavak hallási megkülönböztetése	A óvoda	6,5	6,2	6,8
	B óvoda	4,4	5,3	5,3
Formaegyeztetés	A óvoda	3,6	4,6	1,8
	B óvoda	2,8	3,0	2,4
Nyelvtani morféma-produkció	A óvoda	8,1	6,8	5,5
	B óvoda	4,4	5,3	4,6
Nyelvtani morféma-megértés	A óvoda	11,5	11,6	9,5
	B óvoda	9,9	9,7	9,5
Álszóismétlés	A óvoda	22,4	24,6	19,8
	B óvoda	23,3	20,7	20,4
Mondatismétlés-tartalom	A óvoda	3,7	3,6	2,5
	B óvoda	3,1	3,3	3,2
Mondatismétlés-szerkezet	A óvoda	4,2	4,0	2,8
	B óvoda	3,1	2,7	3,3
Hangtani tudatosság	A óvoda	4,5	5,6	0,8
	B óvoda	1,8	1,0	0,6
Figurasor másolása	A óvoda	7,2	8,2	3,8
	B óvoda	5,5	6,3	4,1
Gyors megnevezés-pontosság	A óvoda	35,1	35,8	33,5
	B óvoda	34,1	34,7	33,2
Gyors megnevezés-idő/mp	A óvoda	57,8	54,2	86
	B óvoda	75,5	78,3	87,7

10.6. IKT eszközök alkalmazásának és SZÓL-E? eredményeknek az összefüggése

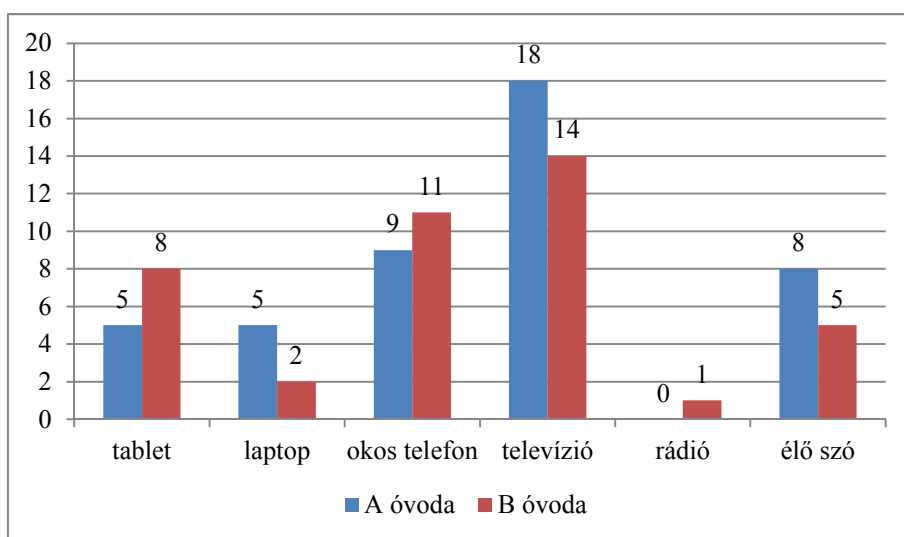
A következő ábra azt mutatja, hogy a gyermekek milyen IKT eszközöket használnak mesenézésre (15. ábra).

A leggyakoribb válasz mind a két óvodában a televízió nézés volt, *A* óvodában két gyermek kivételével mindenki használja ezt az eszközt (18), a *B* óvodában 14 gyermek néz televízió mesét. A televízió nézés után a másik legtöbbet használt eszköz az okos telefon, az *A* óvodában kilenc, a *B* óvodában 11 szülő jelölte ezt a választ. Az *A* óvodában öten jelölték a tabletet és a laptopot is, *B* óvodában nyolcan a tabletet, ketten a laptopot. A

rádióhallgatás nem volt jellemző, az *A* óvodában (0), a *B* óvodában egy szülő választotta ezt. Az élő szóban hallott mese is kevésbé volt jellemző *A* óvodában nyolc, *B* óvodában öt szülő olvas/mond gyermekének mesét.

Az adatok alapján összességében elmondható, hogy az élő szavas meséléssel szemben több gyermek használja otthon az IKT eszközöket, gyakoribb, hogy ezeken az eszközökön néznek mesét.

A mai gyorsan rohanó, elgépesedett világunkban már elkerülhetetlen a gyermekek IKT eszközökkel való találkozása, több gyermekeknek szóló applikáció, játék található az interneten az óvodás korúak számára. Vannak olyanok, amelyek a nyelvi-kommunikációs nevelésben alkalmazhatók és találhatunk olyan applikációkat is, amelyek irodalmi élményeket nyújtanak a gyermekek számára. Az IKT eszközök akár jótékony hatással is lehetnek a gyermekek beszédfejlődésére, azonban minden esetben fontos, hogy szülői felügyelettel és korlátozva alkalmazzák ezeket a médiaeszközöket.

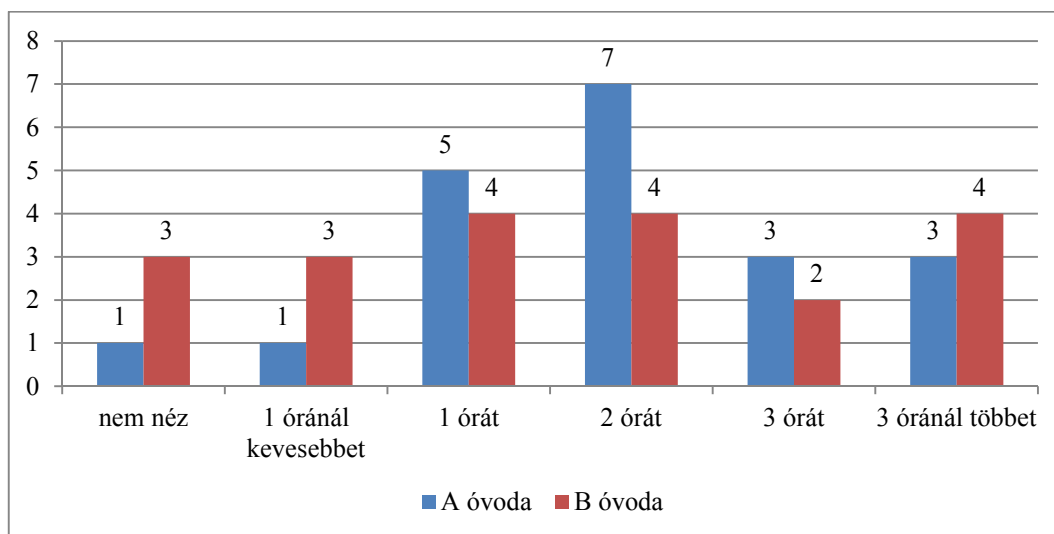

15. ábra: IKT eszközök alkalmazása (N= 40 fő)

A kérdőív során kitértünk arra is, hogy a nap folyamán a gyermekek mennyi időt töltenek el az IKT eszközökkel, hány órát néznek rajta mesét, a következő ábrán ezek az adatok láthatók (16. ábra). Az *A* óvodában a leggyakrabban 2 órát néznek mesét (7 fő), majd 1 órát (5 fő), ezt követően 3 órát és 3 óránál többet (3 fő), és 1-1 szülő választotta azt, hogy nem néz, illetve 1 óránál kevesebb mesét néz gyermeke ezeken az eszközökön. Ezzel szemben a *B* óvodában legtöbbször 1 órát, 2 órát és 3 óránál többet néznek mesét (4 fő), ezt követően 3 szülő választotta azt, hogy gyermeke nem néz, illetve 1 óránál kevesebbet néz, majd 2 szülő jelölte azt, hogy gyermeke 3 órát néz mesét.

Fontos, hogy ebben az életkorban korlátozva legyenek ezek a médiaeszközök a gyermekek számára, a napi ajánlás maximum 1 óra, ami a szülő felügyelete mellett kell,

hogy történjen, természetesen az is fontos, hogy a tartalmak a gyermekek életkorához igazodjanak. (Faragó és mtsai, 2020).

16. ábra: IKT eszközök alkalmazásának gyakorisága (N= 40 fő)

A következő táblázatban láthatjuk, hogy az *A* óvoda gyermekeinek és a *B* óvoda gyermekeinek teljesítménye az IKT eszközök használata és előszavas mesélés esetén hogyan alakul a SZÓL-E? szűrőeljárás feladatain belül (5. táblázat)

A szóemlékezet feladatnál mind a két óvodában a legjobb eredményeket azok a gyermekek érték el, akik 1-2 órát használják az IKT eszközöket vagy előszóban hallanak mesét. A két óvoda eredményei között, az előszavas mesélés esetén kívül jelentősebb különbségek nem figyelhetők meg. Az előszavas mesélés esetében *A* óvoda gyermekei 8,4 pontot, *B* óvoda gyermekei 7,0 pontot értek el, tehát *A* óvoda gyermekei jobban teljesítettek.

Az álszavak hallási megkülönböztetése feladatnál majdnem minden esetben az *A* óvoda gyermekei teljesítettek jobban. A különbségek ezekben az esetekben már jelentősebbek voltak, ugyanis azon gyermekek, akik 1 óránál kevesebbet vagy nem néznek mesét *A* óvodában 6,0 pontot, *B* óvodában 4,8 pontot értek el. 1-2 óra mesenézés során *A* óvoda gyermekei átlagosan 7,2 pontot, *B* óvoda 4,9 pontot ért el, illetve az élő szavas mesélés esetében *A* óvoda 7,3 pontot, *B* óvoda 5,6 pontot teljesített. Egyetlen esetben ért el *B* óvoda jobb eredményt, bár az eredmények közötti különbség ennél a feladatnál nagyon alacsony volt, ugyanis azon gyermekek, akik 3 vagy annál több órát néznek mesét *A* óvodában átlagosan 5,8 pontot, *B* óvodában 5,9 pontot értek el.

A következő feladat a formaegyeztetés volt, melynél a két óvoda gyermekeinek a teljesítményét tekintve három esetben az eredmények közötti különbség nem volt jelentős.

1-2 óra mesenézés esetében nagyobb eltérés figyelhető meg, az *A* óvodában a gyermekek átlagosan 4,1 pontot, *B* óvoda gyermekei 2,6 pontot értek el.

A nyelvtani morféma-produkció feladatánál mind a két óvodában a gyermekek élő szavas mesélés esetében érték el a legjobb eredményeket, az *A* óvoda gyermekeinek a teljesítménye 8,3 pont, *B* óvoda gyermekeinek a teljesítménye 7,4 pont. Az *A* óvoda gyermekei minden esetben jobban teljesítettek, ugyanis azon gyermekek, akik 1 óránál kevesebbet vagy nem néznek mesét *A* óvodában 7 pontot, *B* óvodában 6,2 pontot, 1-2 óra mesenézésnél *A* óvodában 7,7 pontot, *B* óvodában 5,6 pontot és 3 vagy annál több mesenézésnél *A* óvodában 7,2 pontot, *B* óvodában 5,8 pontot értek el.

A nyelvtani morféma-megértés feladatnál szintén minden esetben az *A* óvoda gyermekeinek a teljesítménye jobban alakult, mint *B* óvoda gyermekeinek a teljesítménye. Az *A* óvoda gyermekei élő szavas mesélés esetén a maximális pontot érték el (12 pont), *B* óvoda 11,4 pontot. A legnagyobb eltérés ennél a feladatnál azon gyermekek teljesítményénél figyelhető meg, akik 1 óránál kevesebbet vagy nem néznek mesét, ugyanis *A* óvodában a gyermekek átlagosan 11,0 pontot, *B* óvodában 8,7 pontot értek el.

Az álszóismétlés feladatnál egy kivétellel, minden esetben az *A* óvoda gyermekei értek el jobb eredményeket. A legnagyobb eltérést azon gyermekek teljesítményében figyelhetjük meg, akik 1 óránál kevesebbet vagy nem néznek mesét, ugyanis *A* óvoda gyermekei átlagosan 17,0 pontot, *B* óvoda gyermekei 11,7 pontot értek el. Élő szavas mesélés esetén is jelentős eltérés látható, *A* óvoda gyermekei átlagosan 24,5 pontot, *B* óvoda gyermekei 20,2 pontot értek el. Az egyetlen, amiben *B* óvoda teljesített jobban, azon gyermekek eredményeiben figyelhető meg, akik naponta 1-2 órát töltenek mesenézéssel, *A* óvoda 22,7 pont, *B* óvoda 25,0 pontot ért el.

A mondatismétlés-tartalom feladatnál *A* óvoda két esetben teljesített jobban, *B* óvoda egy esetben és 1-2 órát mesenézéssel töltő gyermekek esetében az eredmény ugyanannyi volt (3,6 pont). Az 1 óránál kevesebbet vagy mesét nem néző gyermekek esetében és az élőszavas mesélés esetén figyelhető meg jelentősebb eltérés, viszont az előbbinél az *A* óvoda gyermekei teljesítettek jobban, az utóbbinál pedig a *B* óvoda gyermekei.

A mondatismétlés- szerkezet feladatnál a két óvoda gyermekeinek az eredményeit összehasonlítva az élőszavas mesélésen kívül, közel hasonló eredményeket értek el. Az élő szavas mesélés esetében figyelhető meg a legnagyobb eltérés, ugyanis *A* óvoda gyermekei átlagosan 4,8 pontot, *B* óvoda gyermekei átlagosan 2,8 pontot értek el.

A hangtani tudatosság feladatánál az 1 óránál kevesebbet vagy mesét nem néző gyermekeken kívül minden esetben *A* óvoda gyermekei értek el jobb eredményeket, ebben

az esetben az eredmény mindkét óvodában ugyanannyi volt (1,0 pont). A többi esetben jelentősebb eltérések figyelhetők meg, például 1-2 órát néző gyermekek esetében *A* óvodában 5,5 pontot, míg *B* óvodában csak 1,3 pontot teljesítettek. A 3 órát vagy annál több órát néző gyermekeknél *A* óvoda (4,0 pont) gyermekei dupla annyi pontot értek el, mint *B* óvoda gyermekei (2,0 pont). Élő szavas mesélésnél is szintén jelentősebb eltérés látható, ugyanis *A* óvoda gyermekei átlagosan 6,3 pontot, *B* óvoda gyermekei átlagosan 3,4 pontot értek el.

A figurásor másolásnál az 1 óránál kevesebbet vagy mesét nem néző gyermekek esetében *A* óvoda gyermekei 0 pontot értek el, *B* óvoda gyermekei 5,8 pontot. Minden más esetben *A* óvoda gyermekeinek teljesítményénél jóval magasabb pontok figyelhetők meg *B* óvoda gyermekeinek teljesítményéhez képest. A legnagyobb eltérés azon gyermekek esetében van, akik 3 vagy annál több órát töltenek mesenézéssel, *A* óvoda gyermekei itt 7,7 pontot, *B* óvoda gyermekei 2,9 pontot értek el. Azon gyermekek, akik 1-2 órát töltenek mesenézéssel *A* óvodában 8,9 pontot, *B* óvodában 5,5 pontot értek el. Élő szavas mesélés esetén *A* óvoda gyermekeinek a teljesítménye átlagosan 9,5 pont, *B* óvoda gyermekeinek 6,6 pont.

A gyors megnevezés-pontosság feladatnál minden esetben *A* óvoda gyermekei értek el jobb eredményeket, viszont az eredmények közötti különbség egy eset kivételével nem jelentős. Ennél a feladatnál a legnagyobb eltérés azon gyermekeknél figyelhető meg, akik 1 óránál kevesebbet vagy nem néznek mesét, ugyanis az *A* óvodába járó gyermekek 35,5 pontot a *B* óvodába járó gyermekek 33,3 pontot értek el. A gyors megnevezés-idő/mp feladatnál minden esetben *A* óvoda gyermekeinek kevesebb időre volt szükségük a feladat elvégzésére, mint *B* óvoda gyermekeinek.

Összességében egy-két feladat kivételével elmondható, hogy majdnem szinte minden esetben *A* óvoda gyermekei értek el jobb eredményeket. A gyermekek eredményeiben egyes feladatoknál jelentősebb volt az eltérés, egyes feladatoknál pedig alacsonyabb, vagy ugyanolyan.

Mindent összevetve elmondható, hogy legtöbbször azon gyermekek értek el jobb eredményeket, akik vagy 1-2 órát néznek mesét vagy élőszavas mesét hallanak. Minden feladatnál jobban teljesítettek azok a gyermekek, akiknek élő szóban mondanak mesét azokhoz a gyermekekhez képest, akik 1 óránál kevesebbet vagy nem néznek mesét. Négy feladat kivételével szintén minden feladatban jobban teljesítettek azok a gyermekek, akik élő szóban hallanak mesét azokkal a gyermekekkel szemben, akik 1-2 órát töltenek mesenézéssel. A 3 órát vagy annál több időt mesenézéssel töltő gyermekekkel szemben

négy feladat kivételével minden feladatban az élőszavas mesélésnél érték el jobb eredményeket a gyermekek.

Több feladatnál az IKT eszközöket kevesebb ideig használó gyermekek érték el rosszabb eredményeket, ugyanis a háttérkutatásnál legtöbbször azok a szülők jelölték azt, hogy gyermekük nem használja az IKT eszközöket, akik hátrányos helyzetűek vagy halmozottan hátrányos helyzetűek. Anyagi okok miatt valószínű, hogy nem rendelkeznek telefonnal, televízióval, tablettel stb.

5. Táblázat: SZÓL-E? eredmények bemutatása az IKT eszközök gyakoriságának és élőszavas mesélés alapján (N= 40 fő)

	Alanyok	1 óránál kevesebbet vagy nem néz	1-2 órát	3 vagy annál több órát	élő szavas mesélés esetén
Szóemlékezet	A óvoda	4,5	8,2	6,3	8,4
	B óvoda	5,0	7,8	6,8	7,0
Álszavak hallási megkülönböztetése	A óvoda	6,0	7,2	5,8	7,3
	B óvoda	4,8	4,9	5,9	5,6
Formaegyeztetés	A óvoda	2,5	4,1	3,5	4,4
	B óvoda	2,7	2,6	3,1	3,8
Nyelvtani morféma-k-produkció	A óvoda	7	7,7	7,2	8,3
	B óvoda	6,2	5,6	5,8	7,4
Nyelvtani morféma-k-megértés	A óvoda	11,0	11,5	11,2	12,0
	B óvoda	8,7	10,5	9,8	11,4
Álszóismétlés	A óvoda	17,0	22,7	25,0	24,5
	B óvoda	11,7	25,0	23,5	20,2
Mondatismétlés-tartalom	A óvoda	0,5	3,6	4,0	4,4
	B óvoda	1,8	3,6	3,1	3,0
Mondatismétlés-szerkezet	A óvoda	1,0	4,1	4,3	4,8
	B óvoda	1,2	3,8	3,9	2,8
Hangtani tudatosság	A óvoda	1,0	5,5	4,0	6,3
	B óvoda	1,0	1,3	2,0	3,4
Figurasor másolása	A óvoda	0,0	8,9	7,7	9,5
	B óvoda	5,8	5,5	2,9	6,6
Gyors megnevezés-pontosság	A óvoda	35,5	35,6	34,3	35,8
	B óvoda	33,3	34,5	33,1	34,6
Gyors megnevezés-idő/mp	A óvoda	60,0	55,5	65,8	52,4
	B óvoda	86,7	73,6	87,4	69,8

10.7. Szülők véleménye, elégedettsége az adott óvodával, óvodai programmal, óvodapedagógusokkal és logopédusokkal kapcsolatban

A kérdőív során több kérdés kitért a szülők elégedettségére, véleményére, értékelésére az adott intézménnyel kapcsolatban, illetve, az óvodapedagógusokkal és logopédusokkal való kapcsolatára. Az összesített adatok a következő ábrán láthatók (17. ábra), ami a 4-fokú Likert-skála eredményeit mutatja.

Az óvodában folyó óvodai program a szülők értékelése alapján *A* óvodában átlagosan 3,9 pont, míg *B* óvodában átlagosan 3,65 pont szerint járul hozzá a gyermekek beszédfejlődéséhez, így itt nagyobb eltérés látható.

Az óvodában folyó beszédfejlesztés hatékonyságára az *A* óvoda szintén magasabb átlagot kapott, ugyanis *A* óvoda 3,75 az állítás átlaga, *B* óvodában csak 3,4.

A két óvodán belül a szülők elégedettsége nem mutatott nagy eltérést az óvodában történő beszédfejlesztéssel kapcsolatban, ugyanis *A* óvoda átlagosan 3,8 pontot, *B* óvoda 3,75 pontot kapott.

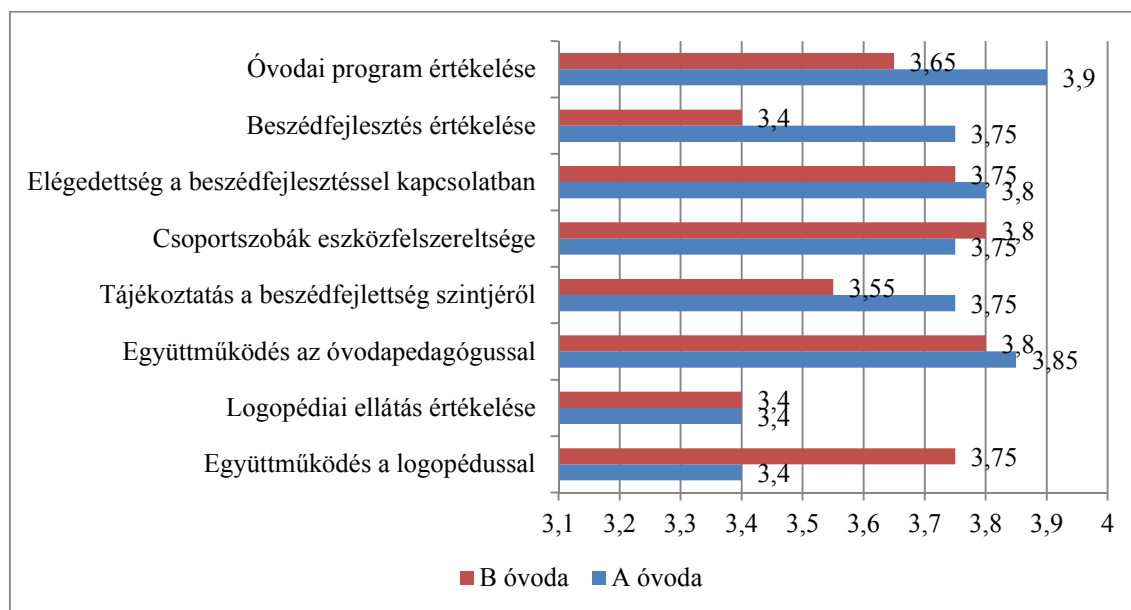
Az *A* óvodában 3,75 átlagot kapott a csoportszobák felszereltsége, megfelelő eszközök biztosítása a gyermekek beszédfejlesztéséhez, *B* óvodában 3,8 pontot. Ennél a kérdésnél *B* óvoda ért el több pontot, azonban itt sem jelentős a különbség.

A szülők *A* óvodában átlagosan 3,75 pontot, *B* óvodában átlagosan 3,55 pontot adtak arra, hogy elegendő tájékoztatást kapnak a gyermekek beszédfejlődésének állapotáról, ennél a kérdésnél nem jelentősen, de magasabb átlagot ért el az *A* óvoda.

A következő kérdés az óvodapedagógussal történő együttműködésről szólt, melynél ugyan nem jelentősen, de *A* óvoda ért el több pontot (3,85), *B* óvodával szemben (3,8).

A szülők véleménye arról, hogy a beszédhibás gyermekek megfelelő logopédiai ellátást kapnak-e, megegyezett mind a két intézmény átlagosan 3,4 pontot ért el.

A logopédussal történő együttműködésnél egy jelentősebb eltérés látható, ugyanis *B* óvoda 3,75 pontot, *A* óvoda 3,4 pontot kapott.

17. ábra: Szülők véleménye, elégedettsége az adott óvodával, óvodai programmal, óvodapedagógusokkal és logopédusokkal kapcsolatban (N= 40 fő)

Az *A* óvodában a kérdőív plusz egy kérdéssel bővült, ami arra tért ki, hogy a zenei játszószobában folyó tevékenység a szülők véleménye szerint hozzá járul-e a gyermekek beszédfejlesztéséhez. 14 szülő választotta azt, hogy teljes mértékben hozzá járul és 6 szülő azt, hogy inkább igen. Az „inkább nem” és az „egyáltalán nem” választ egyik szülő sem jelölte. Összességében elmondható, hogy a szülők többsége szerint a zenei játszó szoba teljes mértékben támogatja és fejleszti a gyermekek beszédfejlődését.

A zenei játszószobában folyó tevékenységet a szülők nyíltnapokon látogathatják, mely során betekintést nyerhetnek az ott folyó fejlesztésbe.

10.8. Következtetések

A kutatás során kapott eredmények elemzésénél elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy a két óvodai program milyen mértékben támogatja a gyermekek beszédfejlődését és ennek tükrében a gyermekek a két óvodában milyen eredményeket érnek el a SZÓL-E? szűrés során.

A vizsgálat során választ kaptam arra, hogy a két óvodai program és az óvodapedagógusok hogyan támogatják a gyermekek beszédfejlődését. A szakirodalmi részben a pedagógiai programok összehasonlítása alkalmával és az óvodapedagógusi interjúk során bebizonyosodott, hogy *A* óvoda pedagógiai programja nagyobb hangsúlyt fektet a gyermekek beszédfejlesztésére *B* óvodával szemben. Az óvodapedagógusok az óvodai programnak megfelelően látják el a gyermekek beszédfejlesztését, így *A* óvodában a gyermekek több tervezett tevékenységen tudnak részt venni, mint *B* óvodában. *A* óvodában heti négy napra terveznek „Verselés, mesélés, bábozás, dramatizálás” tevékenységet és egy napra kommunikációs játékot, ezzel szemben *B* óvodában csupán heti egyszer vehetnek részt a gyermekek tervezett tevékenységen. Az óvodák pedagógiai programjának köszönhetően *A* óvodában hetente kétszer részt vehetnek a gyermekek külön tevékenységeken, amelyet a zene szobában, tornaszobában és a kézműves szobában valósítanak meg, ezek a lehetőségek nem adóttak a *B* óvoda gyermekeinek. Ezek alapján az 1. hipotézis igazolódott.

A hipotézisekben megfogalmazottak, miszerint az *A* óvoda gyermekei jobb eredményeket érnek el *B* óvoda gyermekeihez képest legtöbb esetben igazolódott, ugyanis a vizsgálatok során a SZÓL-E? feladataiban *A* óvoda gyermekei teljesítettek jobban. Természetesen előfordult, hogy egy-két esetben *B* óvoda gyermekei értek el jobb

eredményeket, de sokszor az eredmények közötti különbség alacsony volt. Ezek alapján a 2. hipotézis igazolódott.

A vizsgálat adatai azt is megmutatták, hogy azok a gyermekek, akiknek naponta vagy naponta többször mesélnek/verselnek jobban teljesítenek, mint azon gyermekek, akiknek havonta vagy egyáltalán nem. Itt meg kell jegyeznem, hogy azon gyermekek között, akiknek hetente és, akiknek naponta vagy naponta többször meséltek jelentős eltérések nem mutatkoztak. Ezek alapján a 3. hipotézis igazolódott.

Az adatok alapján bebizonyosodott, hogy szinte minden gyermek valamilyen formában használja az IKT eszközöket. Az eszközök használatánál fontos a mértékletesség, ugyanis túlzott használata befolyásolhatja a gyermekek beszédfejlődését. Az eredmények megmutatták, hogy azok a gyermekek, akik élő szóban hallanak mesét jobban teljesítettek, jobb eredményeket értek el a SZÓL-E? vizsgálat során, mint azok a gyermekek, akik naponta három vagy annál több órát töltenek otthon az IKT eszközök használatával. Ezek alapján a 4. hipotézis igazolódott.

11. Összefoglalás

A dolgozatban két különböző óvodai programmal működő óvoda gyermekeinek a SZÓL-E? vizsgálatban elért eredményeit mutattam be, valamint kérdőív formájában ismereteket szerezhettem a gyermekek családi hátteréről, és arról, hogy gyermekük beszédfejlődését hogyan támogatják otthon. Továbbá a mélyebb elemzések érdekében a gyermekek óvodapedagógusaival strukturált interjút készítettem. Összességében elmondható, hogy a kutatás során megfogalmazott céljaimat sikerült elérnem. Az óvodapedagógusokkal minden esetben megvalósult az interjú felvétele, a kérdőívet valamennyi szülő kitöltötte és a gyermekek SZÓL-E? vizsgálatát is sikerült minden gyermeknél teljesíteni.

Az eredmények alapján elmondható, hogy a gyermekek beszédfejlődését több tényező befolyásolja. A gyermek fejlődése szempontjából meghatározó az, hogy a gyermek milyen családi közegből, ingerszegény vagy ingergazdag környezetből jön-e, szülei csecsemőkorától kezdve hogy viszonyulnak a gyermek fejlesztéséhez.

A gyermek legtöbbször tapasztalatok útján tanul, beszédfejlődés szempontjából pedig elengedhetetlen a mindennapi kommunikáció, anya-gyermek interakció, verbális-nonverbális kommunikáció. A mai elgépesedett világunkban sajnos ezek egyre inkább háttérbe szorulnak. Az IKT eszközök megjelenésével és elterjedésével a gyermekek már ebbe nőnek bele, több gyermek pár hónapos korától kezdve IKT eszközökön néz mesét, ugyanis a szülők sokszor csak ezzel tudják megnyugtatni, lefoglalni gyermeküket. A kérdőíves felmérés során a megkérdezett szülők körében egyre inkább háttérbe szorul az élőszavas mesélés és egyre inkább előnyben részesítik az IKT eszközök használatát.

Az interjúk vizsgálatok és a kérdőívek rávilágítottak arra, hogy sok esetben például a hátrányos helyzetű gyermekeknél nem a gyermekek képességeivel van probléma, hanem a családi háttér következtében kialakuló lemaradásokkal, például a gyermeknek nincs mesekönyve. Az óvodákban az óvodapedagógusok munkája elengedhetetlen a gyermekek fejlődése szempontjából, az interjú alkalmával elmondottak alapján évről évre egyre több olyan gyermek kezd meg a kiscsoportot, akik nyelvi késést mutatnak vagy beszédállapotuk nem életkoruknak megfelelő. A beszédhibás gyermekek száma is folyamatosan nő, térségünkben a logopédus hiány miatt a heti egyszeri logopédiai terápia sok esetben kevésnek bizonyul. Az óvodapedagógusok próbálják felhívni a szülők figyelmét a problémákra (pl. cumizás, gyakori IKT eszköz használat), akik sok esetben a

pedagógusoktól, szakemberektől várják a megoldást, akik igyekeznek a gyermekek lemaradásait ellensúlyozni.

Kisgyermeknevelőként az én tapasztalatom is az, hogy egyre nagyobb számban a kisgyermeknevelők és óvodapedagógusok ismerik fel, ha a gyermek akár értelmi, akár nyelvi fejlődés területén elmaradást mutat, és ők hívják fel erre a szülők, esetenként a védőnő és a gyermekorvos figyelmét is. Munkám során magam is találkoztam már olyan esettel, amikor a szülő különböző okokkal magyarázta gyermeke nyelvi fejlődésben történő elmaradását, például mondván, hogy ő is későn kezdett el beszélni, ezért úgy gondolja, hogy ez a gyermeke esetében is természetes, hogy így alakult, mert ezt örökölte. A legtöbb szülő együttműködő, azonban előfordult már olyan is, hogy a szülő nem akart tudomást venni a problémáról, ilyen esetekben sok múlik a kisgyermeknevelő, óvodapedagógus kommunikációs és problémamegoldó képességén. Véleményem szerint nagy szerepe van a gyermeket nevelő szülőknek és szakembereknek abban, hogy a nyelvfejlődési problémákat időben felismerjék, mert ez minél később történik meg, annál jobban gátolja a gyermek fejlesztésének és fejlődésének lehetőségét.

Az óvodák pedagógiai programja is befolyásolhatja a gyermekek fejlődését, fontos az is, hogy az óvodákban a gyermekek milyen beszédfejlesztést kapnak ugyanis a különböző óvodai programok más-más módon járulnak hozzá a gyermekek fejlődéséhez. Amíg egy néphagyományőrző programmal működő óvoda a néphagyomány ápolására fekteti a hangsúlyt és arra, hogy a gyermekeket minél jobban megismertesse a régies, népies kifejezésekkel, jeles napokkal, addig egy játék, mozgás, kommunikáció programmal működő óvoda a hangsúlyt a gyermekek képességeinek, készségeinek a fejlesztésére fekteti, ezzel feltételezhetően nagyobb hatékonysággal fejlesztve személyiségüket.

További kutatási irányok a dolgozat témájával kapcsolatban, több különböző óvodai program összehasonlítása például Differenciált óvodai bánásmód (DOB)- óvodai program, Óvodai nevelés a művészetek eszközeivel óvodai program, Óvodai nevelés játékkal és mesével óvodai program, Tevékenység központú óvodai program, Waldorf óvodai program, Lépésről lépésre óvodai program stb..

12. Hivatkozott irodalom

Jogszabály:

1. 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> (utolsó megtekintés: 2023.08.02.)
2. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv> (utolsó megtekintés: 2024. 01. 30.)
3. 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300015.emm> (utolsó megtekintés: 2024. 01. 30.)

Folyóirat

4. Faragó Boglárka, Kecskeméti-Székely Katalin, Dávid Mária (2020): Infokommunikációs technológia használata koragyermekkorban. *Gyermeknevelés* 8. évf. 1. szám 114-130.
5. Hirschberg Jenő (2011): Orrhangzós beszéd. *Gyógypedagógiai Szemle* A magyar gyógypedagógusok egyesületének folyóirata 39. évf. 1. szám 22-38.
6. Lajos Péter, Bacsárdi Csilla, Molnár Zita (2018): A kötődés jelentősége a dadogásban. *Gyermeknevelés*. 6. évf. 3. szám 99-110.
7. Neumann Sandra, Kröllken Nina (2010): „LKGSF komplex”- das neue Instrument für die LKGSF-Diagnostik. *Forum Logopädie Heft* 1. 30-35.
8. Rosta Katalin (2015): A nyelvi fejlődés folyamata, az eltérő nyelvi fejlődés korai felismerése és terápiája. *Gyermeknevelés* 3. évf.2. szám 121-130.
9. Rosta Katalin (2018): Az óvodáskori beszédzavarokról. *Gyermeknevelés*. 6. évf. 3. szám 93-98.

Könyv

10. Bakosné Varga Ágnes, Lengyelne Vörös Katain, Palicz Judit (2021): *Szakszolgálati füzetek VI. Szakszolgálati füzet a logopédiai ellátásról*. Miskolci Tankerületi Központ, Miskolc.

11. Bóna Judit (2017): *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban*. Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Hivatal, Budapest.
12. Cole Micheal, Cole Sheila R. (2016): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest.
13. Dankó Ervinné (2016): *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában*. Flaccus Kiadó, Budapest.
14. Gósy Mária (2004): *Fonetika, a beszéd tudománya*. Orsis Kiadó, Budapest.
15. Gósy Mária (2005): *Pszicholingvisztika*, Osiris Kiadó, Budapest
16. Gósy Mária, Krasznár Jánosné, Lajos Péter, Salné Lengyel Mária, Torda Ágnes, Vassné Kovács Emőke, Vinczéné Bíró Etelka (2004): *Logopédia*. Sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., Pilisborosjenő
17. Gyarmathy Éva (2007): *Diszlexia*. Lélekben Otthon Kiadó, Budapest.
18. Kenesei István (szerk.) (2016): *A nyelv és a nyelvek*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
19. Montágh Imre, Montághné Riener Nelli, Vinczéné Bíró Etelka (1994): *Gyakori beszédhibák a gyermekkorban*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
20. Pereszlényi Éva (1998): *JMK óvoda módszertani útmutató I. kötet*, ALCIUS BT., Budapest.
21. Réger Zita (2022): *Utak a nyelvhez*. Soros Alapítvány és MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
22. Richter Erwin, Brügge Walburga, Moohs Katharina (1997): *Így tanulnak beszélni a gyerekek*. Akkor Kiadó, Budapest.

Pedagógiai program, ONOAP

23. A óvoda pedagógiai programja, 2021. (Szerk: A óvoda óvodavezetője)¹
24. B óvoda pedagógiai programja, 2022. (Szerk: B óvoda óvodavezetője)
25. 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> (utolsó megtekintés: 2024. 01. 30.)

Tanulmány:

26. Dékány Judit, Mohai Katalin (2012): Egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja – Specifikus

¹ Az óvodák anonimitása érdekében nem írhatjuk ki, garantáltuk nekik, hogy nem lesznek beazonosíthatóak.

- tanulási zavarok (írott nyelvhasználat zavarai, diszkalkulia). In: Torda Ágnes (szerk.) *Diagnosztikai kézikönyv*. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
27. Fehérné Kovács Zsuzsanna, Kas Bence, Sósné Pintye Mária (2018): *Szemponatok a nyelv- és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapotmegismeréséhez*. Családbarát Ország Nonprofit Kft., Budapest.
28. Hegedüs Roland (2019): Hátrányos helyzetű gyermekek az óvodában. In: Pálfi Sándor (szerk.): *Kora gyermekkori nevelés, család és közösségek*. Debrecen. Didakt Kiadó. pp. 59-75.
29. Hegedüs Roland (2020): Hátrányos helyzetű gyermekek óvodai nevelése és gyógypedagógiai ellátása. In: Varga Aranka – Andl Helga – Molnár-Kovács Zsófia (szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban 2019. Neveléstudomány: Horizontok és Dialógusok*. I. kötet. Pécs, MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, PTE BTK Neveléstudományi Intézet. 221-232.
30. Hegedüs Roland, Manó Sándorné (2023): „Egy doboz logopédia” – Társasjáték óvodapedagógusoknak is. In: Benda Luca (szerk.) *Egyéni fejlesztés, személyre szabott nevelés 2023.D 2.11 Raabe Klett Oktatási Tanácsadó és Kiadó Kft.* pp. 1-30.
31. Kocsisné Kálló Veronika Györgyi, Túriné Gál Anikó (2013): *Nyelvfejlődési zavarok. Mentorháló „Mentor(h)áló 2.0 Program”* TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt, Budapest.
http://www.jgyph.hu/mentorhalo/tananyag/Nyelvfejlodesi_zavarok/2_a_beszeds_nyelvfejlodesi_zavarok_okai.html (utolsó megtekintés: 2023.08.03.)
32. Piros Vera, Séra László (2017): Az iskolai tanulásra készenlét és tanulási zavarok. In: N. Kollár Katalin, Szabó Éva (szerk.): *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve*. I. kötet. Budapest: Osiris Kiadó. 501-524.
33. Tancz Tünde (2011): *A kommunikáció és a nyelv fejlődése a kora gyerekkorban*, Pécsi Tudományegyetem Bölcsész tudományi Kar, Pécs
http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/kommunikacio_es_fejlodes/index.html (utolsó megtekintés: 2023. 08. 05.)

13. Mellékletek

1. Melléklet: interjú kérdései

1. Hány éves?
2. Milyen végzettséggel rendelkezik?
3. Mióta dolgozik óvodapedagógusként?
4. Milyen az óvoda összetétele? Hány hátrányos helyzetű és SNI gyermek van?
5. Mennyire tartja fontosnak a gyermekek anyanyelvi nevelését? Miért?
6. A verselés, mesélés tevékenységen kívül milyen gyakran versel és mesél a csoportjának?
7. Mennyire építi be a mindennapokba a verselést, mesélést?
8. Egyéni szereplésre vállalkoznak-e a gyermekek?
9. Verselés, mesélés, dramatizálás, bábozás során mennyire aktívak a gyermekek?
10. A gyermekek beszédfejlesztésénél milyen módszereket alkalmaz?
11. Verselés, mesélés tevékenységen kívül milyen lehetőségei vannak a gyermekek beszédének fejlesztésére?
12. Miket tesz meg a beszédfejlesztés érdekében? Mennyire tartja fontosnak?
13. Az irodalmi élmények nyújtásához milyen eszközöket alkalmaz?
14. Igénylik-e a gyermekek az óvodapedagógus verselését, mesélését?
15. Használhatják-e a bábozás, dramatizálás kellékeit ezeken a tevékenységeken kívül is a gyermekek?
16. Véleménye szerint a szülők foglalkoznak-e a gyermek beszédfejlesztésével? Ha igen, hogyan?
17. Szoktak-e Öntől tanácsot kérni?
18. Van-e logopédusa az intézménynek? Megfelelő időt tölt az intézményben, vagy több időre lenne szükség?

2. Melléklet: Szülőknek szóló kérdőív

Kérdőív témája: A szülők mennyire veszik észre gyermekükön az óvodai beszédfejlesztés hatékonyságát, illetve ők mennyire támogatják otthon gyermekük beszédfejlődését.

1. Az Ön életkora?
2. Az Ön neme?
 - férfi
 - nő
3. Az Ön iskolai végzettsége?
 - 8 általánosnál kevesebb
 - 8 általános
 - középfokú
 - felsőfokú (főiskola, egyetem)
4. Ön férjének/élettársának iskolai végzettsége?
 - 8 általánosnál kevesebb
 - 8 általános
 - középfokú
 - felsőfokú (főiskola, egyetem)
 - egyedülálló vagyok
5. Gyermeke az önkormányzat határozata alapján..
 - gyermekvédelmi kedvezményben részesül
 - hátrányos helyzetű
 - halmozottan hátrányos helyzetű
 - nem rendelkezik önkormányzati határozattal
6. Mennyire tartja fontosnak gyermeke beszédfejlesztését?
 - nagyon fontos
 - inkább fontos
 - inkább nem fontos
 - egyáltalán nem fontos
7. Gyermekének milyen gyakran szokott-e verselni, mesélni?
 - egyáltalán nem szoktam
 - havonta
 - hetente
 - naponta
 - naponta többször is
8. Mikor szokott a gyermekének otthon verselni, mesélni?
 - esténként
 - játék közben
 - ünnepek alkalmával

- egyéb:.....

9. Gyermek milyen eszközről hallgat mesét?

- tablet
- laptop
- okos telefon
- CD lejátszó
- televízió
- rádió
- élő szó

10. Gyermek milyen gyakran néz naponta IKT eszközökön (tv, telefon, tablet stb.), mesét?

- nem néz
- 1 óránál kevesebbet
- 1 órát
- 2 órát
- 3 órát
- 3 óránál többet

11. Mennyire tartja fontosnak a gyermekével való mindennapi kommunikációt/beszélgetést?

- nagyon fontos
- inkább fontos
- inkább nem fontos
- egyáltalán nem fontos

12. Az óvodáskorú gyermekének van beszédhibája?

- igen
- nem

13. Amennyiben igen, részesül-e gyermek az óvodában logopédiai fejlesztésben?

- igen
- nem

14. Részesül-e gyermek további logopédiai fejlesztésben (magán úton)?

- igen
- nem

15. A logopédus által kiadott házi feladatot gyakorolja-e gyermekével?

- igen
- nem

16. Kérem, értékelje az óvodában folyó beszédfejlesztés hatékonyságát!

- egyáltalán nem hatékony
- inkább nem hatékony
- inkább hatékony
- teljes mértékben hatékony

17. Elégedettek-e az óvodában történő beszédfejlesztéssel?

- egyáltalán nem
- inkább nem
- inkább igen
- teljes mértékben

18. Ön szerint az óvodában folyó óvodai program mennyire járul hozzá a gyermekek beszédfejlődéséhez?

- egyáltalán nem
- inkább nem
- inkább igen
- teljes mértékben

19. Mennyire ért egyet az alábbi állításokkal?

	egyáltalán nem	inkább nem	inkább igen	teljes mértékben
A csoportszobában megfelelő mennyiségű eszköz áll rendelkezésre a gyermekek beszédfejlesztéséhez	1	2	3	4
Gyermek beszédfejlődésének állapotáról elegendő tájékoztatást kapok!	1	2	3	4
Beszédhibás gyermekek megfelelő logopédiai ellátást kap az intézményben!	1	2	3	4
A gyermeke beszédfejlődésének érdekében együtt tud működni gyermeke óvodapedagógusaival!	1	2	3	4
A gyermeke beszédfejlődésének érdekében együtt tud működni gyermeke logopédusával!	1	2	3	4

20. Ön szerint a zenei játszószobában folyó tevékenység hozzá járul-e a gyermekek beszédfejlődéséhez?

- egyáltalán nem
- inkább nem
- inkább igen
- teljes mértékben

3. Melléklet: Szülői hozzájáruló nyilatkozat

Alulírott _____ szülő nyilatkozom, hogy hozzájárulok _____ nevű gyermekem SZÓL-E? szűrőeljárás óvodáskori logopédiai vizsgálatához.

Továbbá engedélyezem, hogy a vizsgálatot Kocsis Kitti Eszterházy Károly Katolikus Egyetem logopédia/inkluzív nevelés szakiránybővítő szakos hallgató végezze el, és a vizsgálat eredményét anonim formában dolgozatához felhasználja!

Kelt.: _____

szülő aláírása

4. Melléklet: Óvodapedagógusi hozzájáruló nyilatkozat

Alulírott _____ óvodapedagógus

engedélyezem, hogy Kocsis Kitti Eszterházy Károly Katolikus Egyetem logopédia/inkluzív nevelés szakiránybővítő szakos hallgató interjút készítsen és az interjú eredményét anonim formában dolgozatához felhasználja!

Kelt.: _____

óvodapedagógus aláírása